

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 7/1'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №18 від 21 липня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 22 липня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу

допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 22.07.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2016
© "Економіка. Фінанси. Право",
2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та аналізу за видами економічної діяльності Житомирського державного технологічного університету

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністрування менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константінов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

І.В. АКСЬОНОВА, К.А. СТРИЖИЧЕНКО. Формування системи моніторингу привабливості ВНЗ: методологічні основи	4
М.М. ГОЛУБКА. Діяльність осередків кооперативного руху Галичини у становлення економічної освіти другої половини ХІХ – початку ХХ століття на поширення економічних знань	8
Р.В. ЛАВРОВ. Ризики та загрози застосування фінансових інноваційних технологій	11
О.О. ЛЕВЧЕНКО. Теоретичні аспекти маркетингової діяльності підприємств в агропромисловому комплексі	14
М.С. МАГОМЕДОВ. Кібернетичний підхід до формування інструменту системи адаптивного управління з безбюджетного управління діяльністю коксохімічних підприємств	17
О.М. ПАРУБЕЦЬ. Вдосконалення державного регулювання транспортного сектору економіки в умовах інституційних змін	22
В.О. КРИВОРУЧКО, М.В. РУДЕНКО. Формування інвестиційної привабливості України: досвід Республіки Польща	26
Ю.С. ЗАТУЛИВІТЕР. The ecological factor in the formation of models of economic development	33
З.В. БАЛЕЦЬКА. Стратегічний розвиток кадрового потенціалу малих підприємств в умовах ЗЕД	36

АКСЬОНОВА

Ірина Вікторівна
ivaksonova@gmail.com

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
МОНІТОРИНГУ ПРИВАБЛИВОСТІ ВНЗ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИFORMATION OF THE SYSTEM OF
MONITORING THE ATTRACTIVENESS OF
UNIVERSITIES: METHODOLOGICAL
BASES

СТРИЖИЧЕНКО

Костянтин Анатолійович
strizh@bk.ru

к.е.н., доцент, кафедра статисти-
стики та економічного
прогнозування, Харківський
національний економічний
університет імені Семена
Кузнеця,

д.е.н., доцент, професор,
кафедра статистики та
економічного прогнозування,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена розробці методологічних засад формування системи моніторингу привабливості ВНЗ та визначенню елементів структури даної системи моніторингу.

Статья посвящена разработке методологических основ формирования системы мониторинга привлекательности вузов и определению элементов структуры данной системы мониторинга.

The article is devoted to development of methodological bases of formation of system of monitoring the attractiveness of higher education institutions and the definition of the elements of the structure of the monitoring system.

Ключові слова: система моніторингу, моніторинг привабливості ВНЗ, методологія формування системи моніторингу, елементи методології

Ключевые слова: система мониторинга, мониторинг привлекательности вузов, методология формирования системы мониторинга, элементы методологии

Keywords: monitoring system, monitoring the attractiveness of higher education institutions, the methodology of the formation of a monitoring system, the elements of the methodology

ВСТУП

Сучасна економіка - це економіка, заснована на інтелектуальному капіталі, знаннях та інформації, коли людські ресурси та інтелектуальний потенціал нації стають головним багатством будь-якої країни і головним інструментом в забезпеченні національної конкурентоспроможності.

Значення, яке сфера освіти і ринок освітніх послуг мають для розвитку національної економіки і нації в цілому, зумовило підвищення уваги держави і науки до цієї сфери за останні десятиліття. Розуміючи, що саме підвищення якості освіти є одним з необхідних інструментів для забезпечення подальшого прогресу, політики і вчені різних країн вже протягом ряду років розробляють концепції розвитку ринку освітніх послуг, зокрема ринку вищої освіти.

Для ефективної реалізації стратегічних напрямків політики в галузі освіти необхідний постійний моніторинг взаємовпливу сфери вищої освіти та

потреб цільових груп споживачів освітніх послуг.

Моніторинг в освіті являє собою систему збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про освітні системи або окремі її елементи, а також про задоволення освітніх потреб населення, батьків, інших сфер (культури, науки, виробництва, суспільного життя).

В науковій літературі питання щодо визначення моніторингу в сфері освіти висвітлюються багатьма вченими, серед яких можна виділити Аннієнкову І.П., Анісімова П.Ф., Галаган А.І., Кальней В.О., Локшину О.І., Майорова О.М., Пономаренко В.С., Пульбере А.І., Раєвську О.В., Шишова С.С. та інших. Компаративний аналіз літературних джерел та існуючих досліджень систем моніторингу [1-5] дозволив визначити, що система моніторингу привабливості університету – це система, збору, оцінювання та аналізу інформації щодо іміджевої привабливості задля збільшення конкурентоспроможності ВНЗ.

Формування системи моніторингу привабливості ВНЗ потребує системного підходу та розробки підсистем моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища, які охоплюють питання, пов'язані зі спостереженням та аналізом тенденцій розвитку НТП та пріоритетних видів економічної діяльності, потреб роботодавців у випускниках певних спеціальностей, уподобань абітурієнтів стосовно певних спеціальностей та ВНЗ, якості навчання у ВНЗ.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні структури системи моніторингу привабливості ВНЗ та її елементів та розробці методологічних засад формування системи моніторингу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є монографії науковців із зазначеної проблематики, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, дані вибіркового анкетного обстеження роботодавців, абітурієнтів, випускників ВНЗ.

При проведенні дослідження використано компаративний аналіз, системний підхід, логічний аналіз, анкетування, метод узагальнення інформації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Моніторинг – це інформаційна підтримка механізму формування системи передбачень щодо привабливості ВНЗ для абітурієнтів та роботодавців, об'єктами якого виступають:

1) процеси, що відбуваються у зовнішньому середовищі, а саме, на ринку праці у вигляді потреб та передбачень роботодавців та на ринку споживчих уподобань населення у вигляді передбачень абітурієнтів та їх батьків щодо вибору того чи іншого ВНЗ або спеціальності;

2) процеси, що відбуваються у внутрішньому середовищі, а саме, на ринку освітніх послуг у вигляді якості підготовки фахівців з вищою освітою, професійних передбачень майбутніх випускників ВНЗ та їх відповідності потребам ринку праці.

Отже, система моніторингу привабливості ВНЗ складається із підсистем моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища відносно ВНЗ, які, в свою чергу включають моніторинг ринків: праці, споживчих уподобань абітурієнтів та освітніх послуг, рис. 1.

Рис. 1. Запропонована структура системи моніторингу привабливості ВНЗ

Метою системи моніторингу привабливості ВНЗ є створення інформаційного забезпечення для формування механізму розподілу державного замовлення між ВНЗ у відповідності до рейтингу привабливості ВНЗ серед абітурієнтів та потреб національної економіки у фахівцях за певними спеціальностями.

Основними завданнями моніторингу привабливості ВНЗ є:

1) розробка комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про тенденції розвитку науково-технічного прогресу та необхідні ринку праці компетентності випускників за певними спеціальностями;

2) інформаційне забезпечення аналізу передбачень абітурієнтів та їх батьків щодо вибору певного ВНЗ або (та) спеціальності на підставі результатів вибору предметів ЗНО та якості отриманих результатів здачі

ЗНО;

3) розробка системи показників оцінки якості навчання у ВНЗ та професійних передбачень випускників;

4) систематизація інформації щодо споживчих уподобань абітурієнтів, роботодавців у відповідності із тенденціями розвитку економіки;

5) аналітичне забезпечення відповідності між кількістю бюджетних місць та чисельністю випускників ВНЗ за певними спеціальностями;

6) забезпечення регулярного й наочного представлення й оновлення інформації про процеси, що відбуваються на ринку освітніх послуг, ринку праці та ринку уподобань абітурієнтів щодо привабливості ВНЗ та певних спеціальностей.

Відповідно до запропонованої структури системи моніторингу привабливості ВНЗ, розроблено методологічні засади формування системи моніторингу, що включають визначення проблеми, формулювання принципів та тверджень (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи методології формування системи моніторингу привабливості ВНЗ

Елементи методології	Зміст
Проблема	відсутність адекватного взаємозв'язку між розподілом бюджетних місць за певними ВНЗ та спеціальностями, потребами економіки в спеціалістах та уподобаннями абітурієнтів щодо вибору ВНЗ та спеціальності
Принципи	відкритості, цілеспрямованості, безперервності, надійності, достовірності, ефективності, структурованості
Твердження	1) моніторинг привабливості ВНЗ є складноструктурованою системою, що забезпечує функціонування механізму діагностики, прогнозування та прийняття рішень щодо розподілу бюджетних місць серед ВНЗ та випуску певних спеціалістів відповідно до потреб національної економіки; 2) моніторинг привабливості ВНЗ забезпечує інформаційні взаємозв'язки між ринком праці, ринком споживчих уподобань абітурієнтів та ринком освітніх послуг; 3) ефективна система моніторингу привабливості ВНЗ передбачає перманентне оновлення бази даних щодо критеріїв привабливості певних спеціальностей та іміджу ВНЗ відповідно до ситуації, яка динамічно змінюється; 4) отримані інформаційні дані в результаті моніторингу привабливості ВНЗ є основою проведення поточної та стратегічної діагностики і прогнозування потреб національної економіки у спеціалістах з набором певним компетентностей; 5) система моніторингу потреб у фахівцях з вищою освітою є інформаційним підґрунтям механізму розподілу державного замовлення між ВНЗ та спеціальностями

Проведене теоретичне дослідження дозволило сформулювати наступні принципи формування системи моніторингу привабливості ВНЗ:

відкритості - інформація отримана в процесі функціонування системи моніторингу має бути відкрита не лише для учасників системи, але й для зацікавлених користувачів;

цілеспрямованості - передбачає орієнтацію системи моніторингу на створення та розвиток інформаційно-аналітичної підтримки процесу прийняття управлінських рішень щодо формування привабливості ВНЗ для потенційних абітурієнтів;

безперервності - передбачає таку організацію системи моніторингу, при якій інформація про стан інтегрованої системи або її елементів носить постійний характер, не переривається у часі, що дозволяє відстежувати появу змін в системі та адекватно реагувати на них;

надійності - наслідування даного принципу покликано забезпечити «налаштування» системи моніторингу на збір статистично значимих даних, які дозволяють адекватно оцінити умови, процеси та результати, що вивчаються;

достовірності - відноситься як до початкової інформації, так і до результатів проведення моніторингу. Реалізація цього принципу покликана забезпечити довіру споживачів «продукту» моніторингу до джерел інформації, методів її

отримання, обробки, аналізу;

ефективності - запропонована система моніторингу привабливості ВНЗ повинна сприяти обґрунтованому розподілу бюджетних місць між необхідними для економіки спеціальностями у відповідності із потребами роботодавців та уподобаннями абітурієнтів;

структурованості - полягає у забезпеченні взаємозв'язку інформації за системою показників та із суб'єктами інституційної підтримки механізму державного фінансування вищої освіти.

Розглянемо зміст тверджень, що лежать в основі формування системи моніторингу привабливості ВНЗ, наведених в табл. 1.

Система моніторингу є складноструктурованою, вона включає три підсистеми: моніторинг ринку праці, моніторинг ринку споживчих уподобань абітурієнтів та моніторинг ринку освітніх послуг, які у свою чергу також мають підсистеми. Дані підсистеми розглядаються в межах зовнішнього та внутрішнього моніторингу стосовно ВНЗ. Сформована система показників для моніторингу повинна давати зважену та всебічну оцінку тим процесам, які відбуваються в кожній з підсистем, а отже допомагати приймати обґрунтовані управлінські рішення. Своєчасне реагування на зміни в підсистемах дозволяє налаштовувати створену систему моніторингу до вимог, що висуває поточний

період розвитку національної економіки, її потреб стосовно випускників ВНЗ та передбачень самих абітурієнтів та отримати системне уявлення щодо формування привабливості ВНЗ для потенційних споживачів освітніх послуг.

2. В умовах інтенсивних змін в сфері розвитку вищої освіти, сфері науково-технічного розвитку економіки та в умовах демографічної кризи як в загальноосвітньому, так і в національному масштабі істотно зростає підвищення привабливості ВНЗ для потенційних користувачів їхніх послуг з метою отримання найбільшого числа бюджетних місць, а отже, підтримки з боку державного бюджету. Головні напрями реформування системи вищої освіти підпорядковані досягненню цих цілей. Таким чином, одним із основних завдань моніторингу є формування інформаційного забезпечення для проведення моніторингу стану взаємозв'язків між роботодавцями, вищими навчальними закладами та потенційними абітурієнтами ВНЗ, що має ґрунтуватися на даних отриманих від усіх учасників даного процесу.

3. Процес визначення привабливості ВНЗ та найбільш затребуваних спеціальностей включає досить значну кількість учасників, а отже потребує постійної координації дій між ними. Функціонування кожної підсистеми запропонованої системи моніторингу повинно розглядатися з позиції можливості налаштування, тобто її адаптації до змін, що відбуваються в усіх об'єктах моніторингу. Але адаптивність повинна носити не формальний характер, а реальний, який можна реалізувати за рахунок проведення перманентного оновлення бази даних виділених показників та аналізу тих тенденцій, які відбуваються на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти та потреб національної економіки в певних спеціалістах.

4. З плінністю часу, потреби ринку праці до майбутніх фахівців змінюються, що пов'язано з перебудовами, які відбуваються в економіці держави. ВНЗ являє собою структуру, яка, по своїй суті, досить статична, що зумовлено ідеологією, яка пропагувались в останні десятиліття – надання знань та вмінь за обраною спеціальністю. Але зміни, які відбулись та відбуваються в національній економіці сприяють трансформації у розумінні місця ВНЗ в процесі формування майбутнього фахівця. Зараз не достатньо підготувати фахівця у відповідності до освітньої програми та у кількості за ліцензійним обсягом. Необхідно, по-перше, надати йому такі професійні та життєві компетентності, які допоможуть швидко адаптуватися до ринкових умов, а, по-друге, готувати спеціалістів у відповідності до попиту на них, який формується під впливом

тенденцій розвитку та пріоритетності певних видів економічної діяльності.

5. Сучасна реформа вищої освіти потребує перегляду механізму державного фінансування ВНЗ та розподілу бюджетних місць між ними. В сучасних умовах, бюджетні місця будуть йти за абітурієнтом з найвищими балами. Отже, важливим є аналіз передбачень абітурієнтів стосовно ВНЗ та підвищення їх привабливості. Все це дозволяє реалізувати моніторинг привабливості ВНЗ з боку потенційних користувачів його послуг.

ВИСНОВКИ

На процес освіти впливають не тільки якість та функціонування ринку освітніх послуг, а й процеси, що протікають на ринку праці та ринку уподобань населення стосовно вищої освіти. У зв'язку з цим, моніторинг в освіті є сполучною ланкою між уподобаннями населення та потребами ринку праці.

Запропонована система моніторингу привабливості ВНЗ дозволяє здійснювати оцінку та аналіз поточної іміджевої привабливості університету з урахуванням зовнішнього та внутрішнього середовища задля посилення його конкурентоспроможності. На підставі даного моніторингу органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи та її окремих складових, виявляють проблеми, що виникли в процесі запровадження педагогічних інновацій, з'ясовують тенденції розвитку освіти та прогнозують зміни, необхідні для перспективного функціонування освітньої системи у відповідності із потребами національної економіки, уподобаннями роботодавців та абітурієнтів.

Список використаних джерел

1. Боровкова Т.И., Морев И.А. Мониторинг развития системы образования. Часть 1: Теоретические аспекты: Учебное пособие. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2004. – 150 с.
2. Галіцин В.К. Системи моніторингу. – К.: КНЕУ, 2000. – 232 с.
3. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За ред. О.І. Локшиної – К.: К.І.С., 2004. – 128 с.
4. Системи фінансового моніторингу. Методологія проектування: Монографія/ За ред. О.В. Мозенкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 152 с.
5. Регулювання потреби у фахівцях з вищою освітою для національної економіки: методологічне та інформаційно-модельне забезпечення: монографія / Під наук ред. докт. екон. наук, проф. В.С. Пономаренка, докт. екон. наук, проф. Раєвської О.В. – Х.: ФОП Александрова К.М., 2015. – 544 с.

ГОЛУБКА

Михайло Михайлович
Golubka_mikki@ukr.net

УДК [37:33:93/94]:655

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКІВ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ ГАЛИЧИНИ У
СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX –
ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ НА ПОШИРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬTHE ACTIVITY OF GROUP UNITS OF GALICIA COOPERATIVE
MOVEMENT IN ESTABLISHING ECONOMIC EDUCATION IN SECOND
HALF OF XIX - EARLY XX CENTURY FOR ECONOMIC KNOWLEDGE
DISSEMINATION

викладач вищої кате-
горії, завідувач кафедри
фінанси та кредит,
Львівський кооператив-
ний коледж економіки і
права

У статті висвітлено економічну думку та діяльність осередків кооперативного руху другої половини XIX – початку XX століття на Галичині. Відображено результати їх вкладу у розвиток та поширення економічних знань через різні способи.

В статье отражена экономическая мысль и деятельность ячеек кооперативного движения второй половины XIX - начала XX века на Галичине. Отображены результаты их вклада в развитие и распространение экономических знаний через разные способы.

The article highlights the economic view and activity of cooperative movement partitions in second half of XIX - early XX century in Galicia. The results of their contribution into the development and dissemination of economic knowledge through different ways are reflected.

Ключові слова: економічна освіта, економічні знання, Галичина, кооперативний рух

Ключевые слова: экономическое образование, экономические знания, Галичина, кооперативное движение

Keywords: economic education, economic knowledge, Galicia, cooperative movement

ВСТУП

Прямими або опосередкованими напрямками роботи західноукраїнських осередків кооперативного руху була реалізація можливості надання практичних фахових знань для цілей забезпечення економічного просвітництва українського населення, активізації політичного життя, сприяння у формуванні громадянської позиції, основною ж задачею на цьому шляху було досягнення незалежності України. Саме тому дослідження впливів на становлення та розвиток освітньо-економічного питання було важливим етапом національно-культурного відродження української нації на Галичині другої половини XIX – початку XX століття, а тому є актуальністю обраного дослідження.

Дослідження окремих аспектів розвитку економічної думки та діяльності західноукраїнських кооперативних товариств у формування та поширення економічних знань та економічного просвітництва українського населення Західної України означеного періоду виступали такі суспільно-економічні дослідження минулого та сучасності, зокрема: Барвінського В., Білавич Г., Гелея С., наукові дослідження кандидатів Гіптерс З., Дрогомирецької Л., Квасова А., Коростіль Н., Терещенка В., Шафранської І. та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основними завданнями на даному шляху вважаємо потребу дослідження вкладу кооперативних товариств Галичини у становлення економічної освіти другої половини XIX – початку XX століття.

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці українських дослідників, матеріали періодичних видань, ресурси Internet тощо.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вбачаючи у кооперації одну із форм демократії, західноукраїнське суспільство другої половини XIX-початку XX століття сприяло та підтримувало розвиток кооперативного руху, котрий, попри труднощі та перепони, став важливим чинником економічного, громадського, культурного та духовного піднесення. Варто виокремити найважливіші осередки розвитку кооперативного руху та їх значення у формування економічної думки означеного періоду в Галичині.

Логічно-структурну схему подальшого дослідження відображено нами на рис. 1.

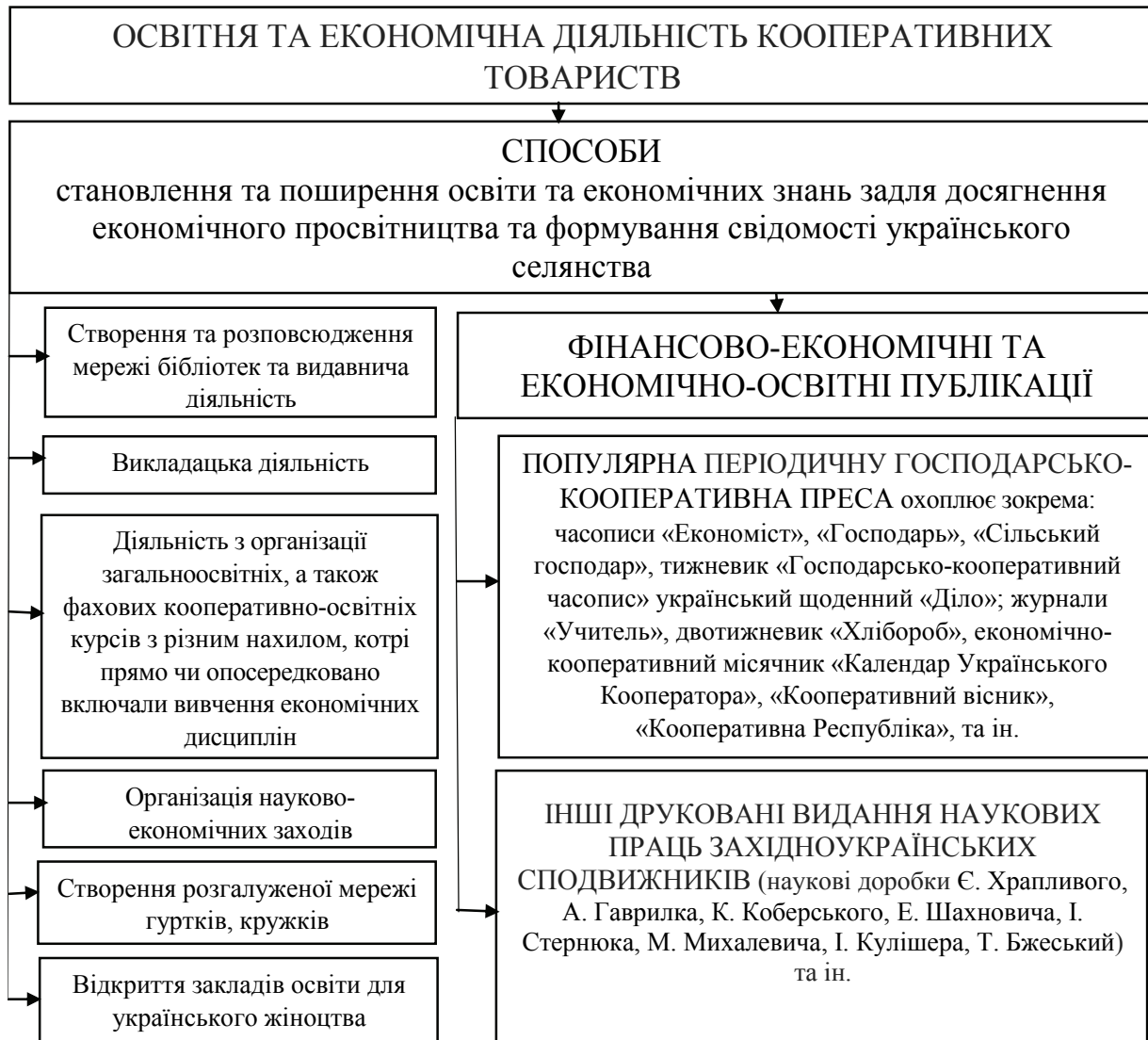

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження способів поширення освітніх та економічних знань та економічного просвітництва у діяльності кооперативних товариств Галичини другої половини XIX – початку XX століття [авторська розробка]

Так, одним із таких осередків було кооперативне Товариство «Просвіта» – культурно-освітнє об'єднання, яке виникло у 1868 році у Львові на протидію антиукраїнським течіям у житті тодішнього населення, поширення москвофільських ідей та колонізаторського впливу Австро-Угорщини й польської шляхти.

«Просвіта» була матір'ю всіх наших організацій і товариств, – писав у 1938 р. її голова І. Брик. – За її почином повстали майже всі наші сільсько-господарські, торговельні, промислові, фінансові і кооперативні установи» [1, с. 147]. У процесі популяризації засад та ідей кооперативного руху, діяльність «Просвіти» полягала в організації економічних спілок, крамниць, ощадно-позичкових кас, кас взаємодопомоги, шпихлярів, громадських фондів кредитування, молочарень, економічно-ремісничих кооперативів. Після свого заснування «Просвіта»

ініціює заснування ремісничих товариств «Побратими» (1875 р.) й «Зоря» (1884 р.), політичного товариства «Народна Рада», господарсько-економічної установи «Маслосоюз», «Спілка для господарства і торгівлі» (пізніше – «Центросоюз») та «Сільський господар». Спільно з товариством «Народна Торгівля» «Просвіта» влаштовувала курси для працівників торгівлі за предметами: історія торгівлі в Україні, торгівельне законодавство і службовий закон, бухгалтерія торгівлі, купецьке книговодство та рахунки, кореспонденція та географія торгівлі, наука про торгівлю та купецькі звичаї, товарознавство, касове діловодство, торговельні вправи, спільництво. Тут окремо хочемо наголосити на важливій праці у сфері молочарства, західноукраїнського сподвижника Олександра Гарасевича, котрий провів важливу волонтерську працю задля цілей підвищення рівня сільськогосподарської освіти українського селянства

Галичини. Проблемні моменти розвитку молочарства обговорювалися у ході дискусій та під час ведення ним лекцій на рільничо-економічному курсі для представників духовенства, котрий організовувався за сприяння редколегії часопису «Економіст» [6, с. 6].

Серед найбільш дорогих і популярних книг кооперативного руху, виданих за участю «Просвіти», виділимо: «Порадник торговельний» (1905 р., автори – Левицький К., Петрушевич І.), «Поучення, як закладати спілки для торгівлі і промислу системи Рочдель» (1908 р., Петрушевич І.), «Практичний підручник для товариств задаткових» (1895 р., Кормош Т.), Підручник для спілок молочарських» (1907 р., Хмелевський Ж.), «Спілки для ощадності і позичок» (1900 р., Новяківський М.) [1].

Підтримка діяльності окремих представників освітньо-наукової інтелігенції Галичини частіше за все полягала фінансуванні навчання потенційно талановитих та активних діячів того часу. Так, у 1910 р. Кузик С. (інспектор з хліборобства) та Литвинович Я. (інспектор крамниць, які діяли при читальнях товариства «Просвіти») були направлені товариством до Німеччини (до м. Гамбург) з метою участі у Міжнародному кооперативному конгресі.

На жаль, 1939 р. став останнім роком існування товариства «Просвіти» на територіях західних земель, через встановлення більшовицького режиму. Відтоді організація таємно діяла за межами України. І лише 13 червня 1988 р. діяльність товариства «Просвіта» на території нашої країни було відновлено.

Свою активною просвітницькою діяльністю товариство «Просвіта» зробила помітний вклад в розвиток фінансово-економічної освіти сільського населення Галичини. З ініціативи товариства було запроваджено посаду «мандрівного вчителя господарства». Протягом 1896–1901 рр. такою діяльністю займався агроном Король В., лекції якого пройшли в 604 громадах і які відвідали 40 тис. осіб. Іншим мандрівним учителем у 1905 р. був Гарасевич О., який виступав з лекціями у 8 повітах й 43 сільських місцевостях. Його лекції фінансової та сільськогосподарської тематики відвідали 5560 осіб. Товариство акцентувало свою увагу на відкритті фахових шкіл, гімназій, економічних курсів, бурс; забезпеченні цих установ необхідною літературою на українській мові, культивує ідеї безперервної освіти. З метою забезпечення працевлаштування молоді на західних територіях товариством відкривалися бюро праці.

ВИСНОВКИ

Товариство «Просвіта» влаштовувало науково-економічні заходи. Прикладом може слугувати проведений перший Просвітньо-економічний конгрес у Львові, у лютому 1909 р. який мав підсумувати отриманий досвід просвітницької та економічної роботи й окреслити майбутню програму дій товариства. Учасниками цього конгресу та розробниками «Програми розбудови української економіки на кооперативних засадах «Просвіти»» були історики, політичні діячі, економісти, літератори, інженери, правники тощо. Перспективними вважаємо

продовження дослідження, важливого вкладу у розвиток економічної освіти українського населення Галичини другої половини XIX – початку XX століття товариством «Просвіта»

Список використаних джерел

1. Гелей С. «Просвіта» і кооперативний рух у Галичині (II пол. XIX – поч. XX ст.) / С.Гелей, Р. Пастушенко // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2010. – № 19. – С. 145 – 150.
2. Гіптерс З.В. Роль товариства «Просвіта» в економічній освіті молоді на західноукраїнських землях у XIX – I п. XX ст. / З.В. Гіптерс, О. В. Клименко // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28 – 29 травня 2012 року, Львів). – Львів, 2012. – С. 599-606.
3. Гнот С. Українське шкільництво Галичини у складі Другої Речі Посполитої / Соломія Гнот // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Л., 2014. – Вип. 4. – С. 129 – 139.
4. Драгоманов М. Літературно-суспільні партії в Галичині: [до року 1880] / М. Драгоманов. — Львів, 1904. — 169 с.
5. Дрогомирецька Л. Економічно-просвітницька діяльність українських кооперативних організацій в Західній Україні (1920-1939 рр.) / Людмила Дрогомирецька // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький часопис. – 2010. – № 17. – С. 159–173.
6. Жук А. Початки українського кооперативного молочарства в Галичині //Кооперативне молочарство. - 1937.- Ч.11.- С. 2-9.
7. Квасов А.С. История экономической мысли Польши в межвоенный период (1918-1939гг.): дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.02 / А.С. Квасов. – М., 1999. — 295 с.
8. Коростіль Н.Ж. Економічна та соціокультурна сфера українського села у Східній Галичині (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Коростіль Н.Ж.; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2008. – 20 с.
9. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. – 232 с.
10. Пашук В. Товариство «Просвіта»: перші видання на соціально-економічну та господарську тематику. 1869-1874 рр. / В. Пашук // Народознавчі зошити. – 2012. – № 6. – С. 1171-1186.
11. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 206, оп. 1, спр. 75, арк. 13.
12. Шафранська І. Б. Економічна думка Західної України останньої третини XIX-першої третини XX століття : дис. канд. ек. наук : 08.00.01 / Шафранська Ірина Борисівна – Тернопіль, 2015. – 226 с.
13. Brzeski T. Psychologiczna teoria gospodarcza w zarysie. Poznan. Un-t Poznanski. 211 1921.
14. Praca. – 1881. – 10 listop.

ЛАВРОВ

Руслан Валерійович
rus-lavrov@yandex.ru

УДК 330.131.7 : 330.341.1

РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВИХ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙRISKS AND THREATS OF APPLICATION OF FINANCIAL INNOVATION
TECHNOLOGIES

к.е.н., доцент кафедри
фінансів, банківської справи
та страхування, Чернігів-
ський національний техно-
логічний університет

У представленій статті розглянуто ризики та загрози при застосуванні інноваційно-фінансових технологій, окреслено зовнішні й внутрішні чинники, що впливають на можливість їх використання, виявлено проблеми оцінки та нейтралізації ризиків чи загроз у рамках нових економічних реалій сьогодення, запропоновано авторське бачення щодо розв'язання досліджуваних завдань.

В этой статье рассмотрены риски и угрозы при применении инновационно-финансовых технологий, обозначены внешние и внутренние факторы, влияющие на возможность их использования, выявлены проблемы оценки и нейтрализации рисков или угроз в рамках новых экономических реалий настоящего времени, а также предложено авторское видение решения исследуемых задач.

In the presented article risks and threats at application of innovation financial technologies are considered; external and internal factors which influence the possibility of their use are described; problems of evaluation and neutralization of risks or threats within new economic realities of nowadays are defined; author's vision of solution of the investigated tasks is offered.

Ключові слова: фінансові інноваційні технології, ризики та загрози, система ризик-менеджменту, економічні суб'єкти, фінансова стійкість

Ключевые слова: финансовые инновационные технологии, риски и угрозы, система риск-менеджмента, экономические субъекты, финансовая устойчивость

Keywords: financial innovation technologies, risks and threats, risk-management system, economic subjects, financial firmness

ВСТУП

Нині економічні суб'єкти поступово приходять до розуміння значущості інноваційної складової власної фінансової діяльності, що є запорукою успіху генерації та комерціалізації нововведень. Одним із важливих чинників впливу на можливості імплементації інноваційно-фінансових технологій є ризик, який виникає у вигляді ймовірного зниження раціональності витрачання грошових ресурсів порівняно з початково плановим рівнем. Тому своєчасне урахування факторів ризику має неабияке значення. Проте відкритими поки залишаються питання стосовно адекватного вимірювання умов і результатів впровадження фінансових інноваційних технологій та управління ризиками й загрозами.

Слід зазначити, що в сучасній економічній науці досі не склалося єдиного загальноновизнаного уявлення про ризики та загрози, які впливають на здатність і доцільність введення інноваційно-фінансових технологій, висловлюються різні міркування з приводу системи показників, що дозволяють їх ідентифікувати та оцінити. Все це зумовило значну зацікавленість науковців до дослідження цієї проблематики. Так, доречно відзначити внесок у висвітлення багатьох аспектів даної гостроактуальної теми таких усесвітньо відомих учених, як Дж. Кейнса, Г. Марковіца, А. Маршалла, Ф. Найта, А. Сміта, В. Шарпа та інших. Упродовж останнього часу

з'явилося чимало ґрунтовних праць з теорії ризику наступних авторів: В. Аленічева, І. Балабанова, О. Волкова, Б. Гардінера, П. Грабового, О. Гудзь, Г. Клейнера, Б. Райзберга, М. Рогова, Ю. Рубіна, П. Саблука, Т. Шарової, О. Ястремського. Пропозиції методологічного і практичного характеру внесли такі вчені-дослідники, як В. Андрущенко, В. Базилевич, В. Геєць, О. Єфімова, В. Ковальов, М. Крейніна, І. Лютий, Є. Негашев, Г. Савицька, Р. Сайфулін, О. Стоянова, Р. Фалмер, В. Федосов, А. Шеремет. Однак, аналіз наявних наукових публікацій свідчить про відсутність методики визначення наслідків дії ризиків або загроз на інновації, оптимальних критеріїв їх оцінки й шляхів нарощування темпів поширення фінансових інноваційних технологій. З огляду на це, окремі дискусійні моменти потребують подальшого детальнішого вивчення та пошуку прийнятних варіантів їх врегулювання.

МЕТА РОБОТИ

Стаття спрямована на те, щоб з'ясувати потенційні ризики й загрози у ході реалізації інноваційно-фінансових технологій, демаскувати негативні явища чи тенденції, які перешкоджають їх розвитку, розкрити ключові проблеми ризик-менеджменту в контурі сучасного фінансового простору і розробити відповідні заходи їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу роботи становлять здобутки вітчизняної та зарубіжної науки, монографії, матеріали фахових періодичних видань і конференцій, веб-ресурси мережі Інтернет. У процесі написання статті були використані загальні методи наукового пізнання: абстрагування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, систематизації фактів тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

В науковому середовищі не простежується чіткої однаковості поглядів на трактування змісту терміну “ризик”. Зокрема, Г. Клейнер тлумачить його як небезпеку настання непередбачених і несприятливих подій. Інші наголошують, що ризик – це небезпека часткового чи повного недосягнення намічених цілей [1]. О. Ястремський звертає увагу, що ризик зароджується у випадку, коли має місце невизначеність, брак вичерпної інформації для ухвалення управлінських рішень [6]. Корисними є напрацювання, які присвячені розробці математичних методів оцінювання ризику в контексті інформаційних параметрів.

Найчастіше ризик ототожнюють із втратами або ж ймовірністю від’ємних відхилень одержаного результату від очікуваного. До речі, співвідношення між ризиком і прибутковістю (високий прибуток породжує більший ризик) відіграє фундаментальну роль для усвідомлення сутності ризику. Таким чином, ризик – загроза понесення збитків у формі додаткових видатків чи отримання нижчих доходів при певному виді економічної діяльності.

В теперішніх кризових умовах об’єктивно назріла нагальна необхідність у принципово нових підходах до подолання фінансових труднощів економічних суб’єктів, адже їх функціонування дедалі ускладнюється. Фінансові інноваційні технології покликані забезпечити комплексне задоволення потреб споживачів й одержання новаторами позитивного економічного ефекту.

Досягнення оперативних та стратегічних цільових орієнтирів інноваційно-фінансових технологій залежить від ряду зовнішньо-внутрішніх причин. Серед екзогенних чинників, які здійснюють прямий вплив на ступінь ризиків й загроз їх застосування, варто виділити: політичне і соціально-економічне становище в країні, чинну нормативно-правову базу, оподаткування, непередбачені рішення державних органів, поведінку партнерів та конкурентів, корупцію, міжнародну ситуацію і т.і. При цьому перелік зовнішніх факторів безупинно збільшується, що вимагає обов’язкового їх врахування економічними суб’єктами. Ендогенні чинники можна об’єднати в такі групи: 1) фінансова стратегія господарюючого суб’єкта; 2) засади фінансової політики; 3) обсяг капіталів та ефективність його використання; 4) якість і рівень фінансових новацій.

Під час керування ризиками великий інтерес викликає механізм їх оцінки, який дає змогу розрахувати суттєві ризики, що відображаються на результатах фінансових інноваційних технологій. В абсолютному виразі ризик визначається розміром

імовірних втрат у матеріально-грошовому вираженні, а у відносному виразі – величиною можливих втрат, віднесених до адекватної бази порівняння (наприклад, майнових цінностей або прибутку).

Межі гранично допустимого ризику при інсталяції інноваційно-фінансових технологій переважно встановлюються зважаючи на норму основного капіталу, об’єми виробництва, прибутковість, рентабельність. Утім, центральну позицію все ж таки займає фінансова стійкість економічного суб’єкта. Виходячи з цього, першочерговим завданням є зміцнення фінансової стійкості.

Більшість видатних теоретиків категорію “фінансова стійкість” традиційно розглядають як невід’ємну та нероздільну частину фінансового стану будь-яких успішно діючих суб’єктів господарювання. Так, деякі переконані, що фінансова стійкість – такий стан рахунків, який гарантує економічному суб’єкту постійну платоспроможність [5]. Когорта інших, погоджуючись у цілому з цією думкою, стверджує, що фінансова стійкість – незалежність від раптових випадковостей ринкової кон’юнктури чи поведінки контрагентів. Разом з тим, останні також виокремлюють і стрижневу рису стійкості – наявність чистих ліквідних активів (різниця між усіма ліквідними активами й короткостроковими зобов’язаннями за конкретний період часу) [3].

З точки зору О. Волкова, найістотнішою та головною ознакою фінансового стану економічних суб’єктів є стабільність роботи у довготривалій перспективі, що безпосередньо зв’язана з фінансовою структурою й мірою їх залежності від інвесторів і кредиторів. Іншими словами, фінансова стійкість характеризується певними пропорціями між власними та залученими коштами. Тоді В. Ковальов слушно вважав, що стає фінансове становище обумовлюється раціональністю вкладення фінансових засобів у активи. Взагалі, стійким визнається фінансовий стан, якщо економічний суб’єкт володіє й розпоряджається згідно призначення достатньою сумою приватного капіталу, а розрахунки з персоналом, бюджетом, постачальниками, банками проводяться повністю та без перебоїв [5].

Є. Негашев і А. Шеремет припускають, що сальдо між реальним власним й статутним капіталом виступає домінуючим індикатором фінансової стійкості та надійності [3]. За справедливими роздумами Г. Савицької, фінансова стійкість – уміння економічного суб’єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів (пасивів) у мінливому, агресивному оточуючому бізнес-середовищі, що є передумовою його платоспроможності й інвестиційної привабливості у межах рекомендованого діапазону ризиків [5].

Спираючись на потужний науковий базис, розрізняють наступні різновиди класифікації стійкості [2]:

1. Внутрішня стійкість господарюючих суб’єктів досягається при такому фінансовому стані, який забезпечує досить високі результати діяльності.

2. Зовнішня стійкість ділової активності економічного суб’єкта лежить у площині стабілізації та збалансування всієї макросфери.

3. Загальна стійкість спостерігається, коли надходження коштів (доходи) перевищують інтенсивність їх освоєння (витрати).

4. Фінансова стійкість як основоположний компонент загальної стійкості віддзеркалює вільне маневрування грошовими потоками й стабільне зростання економіки суб'єкта господарювання.

Отже, фінансова стійкість – наслідок ефективного формування, розподілу і розміщення фінансових ресурсів, а платоспроможність є зовнішнім її проявом. Водночас, особливої ваги набуває їх узгодження з вимогами ринку та запитами економічних суб'єктів, оскільки недостатність фінансової стійкості призводить до неплатежів й дефіциту оборотних засобів, а надмірність – утворення зайвих запасів і резервів, що спричиняє уповільнення швидкості обертання капіталу та гальмування відтворювальних процесів. Це ще раз підтверджує багатогранність й складність цієї процедури і те, що за подібних обставин у пригоді стають саме фінансові інноваційні технології.

За підсумками всебічно проаналізованих ризиків інноваційних фінансових технологій кожний господарюючий суб'єкт обирає спосіб щодо їх запобігання (унікнення) або пом'якшення залежно від специфіки своєї фінансової стратегії та політики. До засадничих принципів ризик-менеджменту інновацій належать: осмисленість неминучості виникнення ризику і його керованості; економічність й незалежність управління окремими ризиками; співставність рівнів прийнятих ризиків із фінансовими можливостями та прибутками від фінансових операцій; потенційність передачі ризику.

Створення і виконання програми заходів з ризик-менеджменту фінансових інноваційних технологій передбачає: розпізнавання й фіксацію ризикової події; перевірку достовірності та повноти зібраних відомостей про ризики; з'ясування імовірності появи ризиків; обчислення розміру втрати прогнозованої фінансової користі чи вартості завданої ризиком шкоди; регламентацію меж припустимого ризику за відповідними фінансовими операціями; підбір внутрішніх прийомів і механізмів для послаблення негативного впливу ризиків (ухилення від ризику, лімітування, диверсифікація, резервування та ін.); вибір форм трансферу деяких ризиків (страхування, хеджування і т.п.); організацію моніторингу й контролю.

Очевидно, що вищевказані напрями мінімізації ризику вимагають ретельно виваженого підходу до концептуального їх удосконалення. Аналізуючи дієвість диверсифікації на ризики при генеруванні інноваційних фінансових технологій, логічно було б послуговуватися даними варіації доходу суб'єктів економіки, які включають дію об'єктивних і ринкових обмежень на грошові потоки. Відносно страхування ризику продукування інноваційно-фінансових технологій змушені констатувати, що через ризиковість нововведень, низьку фінансову потужність страхових компаній та завищені страхові тарифи повноцінний страховий захист в Україні майже відсутній.

Зрештою, якісно-кількісний опис ризиків і загроз фінансових інноваційних технологій – насущна й злободенна задача, а інструментарію для квантифікації до цих пір насправді не вистачає. Враховуючи викладене, а також ґрунтуючись на існуючих рекомендаціях, пропонується послідовність винесення остаточного судження про вигідність інноваційних фінансових технологій [4]:

1) фінансовий експрес-аналіз коефіцієнтів-індикаторів небезпеки;

2) факторно-кореляційний ризик-аналіз та ранжування впливів оцінюваних домінант на фінансові інноваційні технології;

3) SWOT-аналіз інноваційно-фінансових технологій;

4) мультиплікативний дискримінантний аналіз, який засновано виключно на емпіричних коефіцієнтах і кваліджметрії;

5) інтегральна оцінка доцільності фінансових інноваційних технологій.

ВИСНОВКИ

Узагальнення передового світового досвіду засвідчує вирішальну функцію інновацій та інноваційних перетворень у підвищенні ступеня продуктивності й оперативності керування бізнесом і прискоренні розвитку економічних систем. Інакше кажучи, найновіші фінансові технології є провідною рисою і рушійною силою інноваційного поступу й прогресу будь-якого господарюючого суб'єкта. Реальні ризики інноваційно-фінансових технологій здебільшого породжуються зовнішніми джерелами: скороченням попиту та зміною його структури, кризою платежів, недосконалою роботою фінансово-кредитних інститутів тощо. За цієї ситуації треба володіти вірогідною інформацією щодо фінансових інноваційних технологій, щоби інвестори змогли впевнитися в їх безпечності й конкурентній перевазі. В кінцевому підсумку економічні суб'єкти застосовуючи інноваційно-фінансові технології, домінують над іншими суб'єктами аналогічного профілю стосовно вибору постачальників, додаткового залучення інвестицій і кредитів.

Список використаних джерел

1. Клейнер Г.Б. Риски промышленных предприятий (как их уменьшить и компенсировать) / Г.Б. Клейнер // РЭЖ. – 1994. – № 5-6. – С. 85-92.
2. Мухамедьяров А. Инновационный менеджмент / А. Мухамедьяров. – М.: Инфра-М, 2008. – 176 с.
3. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Харків: ІНЖЕК, 2003. – 141 с.
4. Райзберг Б.А. Курс управления экономикой / Б.А. Райзберг. – СПб.: Питер, 2003. – 528 с.
5. Теорія фінансової стійкості підприємства: Монографія / М.С. Заюкова, О.В. Мороз, О.О. Мороз та ін.; За ред. М.С. Заюкової. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – 156 с.
6. Ястремський О.І. Моделирование экономического риска: Монография / О.И. Ястремский. – К.: Либідь, 1992. – 174 с.

ЛЕВЧЕНКО

Ольга Олександрівна
Levchenko2306@yandex.ru

УДК 339.138:338.432

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІTHEORETICAL ASPECTS OF MARKETING ACTIVITI OF ENTERPRISES
IN AGRICULTURE

асистент кафедри менеджменту ЗЕД, готельно-ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет

Викладено теоретичні аспекти сутності та оцінки конкурентоспроможності продукції агропромислового виробництва. Визначено практичні підходи до поліпшення маркетингової діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможного агропромислового виробництва.

Изложены теоретические аспекты сущности и оценки конкурентоспособности продукции агропромышленного производства. Определены практические подходы к улучшению маркетинговой деятельности в целях обеспечения конкурентоспособного агропромышленного производства.

Theoretical aspects of nature and assessment of the competitiveness of agriculture production are outlined. The practical approaches to improve marketing to providing of competitive agricultural production are determined.

Ключові слова: маркетинг, торгівля, ринок, агропромислове виробництво, конкурентоспроможність

Ключевые слова: маркетинг, торговля, рынок, агропромышленное производство, конкурентоспособность

Keywords: marketing, trading, market, agricultural production, competitiveness

ВСТУП

Глобалізація та інтеграція економіки, посилення конкуренції, вплив різних факторів зовнішнього середовища на розвиток сільського господарства вимагають від агропромислових підприємств управління їх діяльністю на засадах маркетингу. Вдосконалення маркетингових методів та інструментів дозволяє пристосувати діяльність організацій до потреб ринку. Використання методів зумовлює поширення аграрного маркетингу як необхідного елемента управління в галузі сільського господарства. Систему аграрного маркетингу визначають як систему комплексу дій щодо організації, виробництва та збуту продукції в регіоні (області), яка орієнтована на еластичність між попитом та пропозицією, для отримання господарюючими суб'єктами максимального прибутку.

Питанням розвитку маркетингу в агропромисловому комплексі присвячені роботи Л.В. Балабанової, А.В. Войчак, А.А. Воронова, М.О. Герасимчука, В.Г. Андрійчука, Г.О. Андрусенка, О.М. Варченко, О.С. Колесова, Т.М. Лозинської, П.Т. Саблука та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у розгляді теоретичних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення системи маркетингу в збутовій діяльності сільськогосподарських підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи стали наукові праці, матеріали періодичних видань та монографії. Під час виконання дослідження

використано методи: маркетинговий та статистичний аналіз, концепція аналізу та синтезу, діалектичний, історичний, наукової гіпотези, економіко-математичний та порівняльний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Закордонний досвід та вітчизняна наука визнають пріоритет маркетингу в системі управління підприємствами, як філософії, яка забезпечує задоволення потреб споживача на основі їх уподобань. Нажаль, маркетингова діяльність більшості підприємств в сільському господарстві України знаходиться на стадії зародження і ще не набула повноцінного розвитку. Процес організації господарської діяльності на основі концепцій маркетингу на вітчизняних підприємствах проходить по-різному. Зрушення, що нині відбуваються в аграрній сфері України характеризуються появою нових організаційних форм ведення аграрного бізнесу – вертикально інтегрованих структур класичного конгломератного типу – агрохолдингів, операційна діяльність яких просторово розосереджена, а бізнес-координації відбуваються на основі прийняття рішень у материнських структурах. Системи управління вітчизняних агрохолдингів мають власну функціональну специфіку розвитку та «еволюційну картину» постановки управлінських цілей – від отримання прибутків за рахунок використання переваг масштабності бізнесу й швидкого ефекту від інвестування капіталу до формування соціальних пріоритетів, що традиційно визначаються в ієрархії цілей – «ефективний бізнес – соціальна відповідальність»

перед працівникам – соціальна відповідальність перед суспільством».

Аграрний маркетинг відрізняється від промислового, комерційного, банківського і інших видів маркетингу. Це визначається особливостями сільського господарства: залежністю результатів від природних умов, роллю і значенням товару, різноманітністю форм власності, невідповідністю робочого періоду і періоду виробництва, сезонністю виробництва і отримання продуктів, різноманітністю організаційних форм господарювання і їх діалектикою, зовнішньоекономічними зв'язками, участю державних органів в розвитку АПК і його галузей. Природні і економічні процеси в аграрному бізнесі інтегруються і утворюють особливі умови для виробництва і організації маркетингу.

Особливості аграрного маркетингу:

- *Аграрний сектор виробляє продукти першої необхідності.* Продукти харчування потребують своєчасного виробництва в необхідній кількості та асортименті.

- *Основним засобом виробництва в сільському господарстві є земля.* Результативність та ефективність виробництва залежить від якості та розміщення земельних ділянок.

- *Сільськогосподарське виробництво залежить від природнокліматичних умов.* Результативність та ефективність виробництва залежить від якості та розміщення земельних ділянок та інтенсивності їх експлуатації. Також існує тісний зв'язок використання землі з розвитком галузі тваринництва. Дана умова визначає обсяг, асортимент і якість продукції.

- *Різнорічність форм власності в системі АПК на землю, засоби виробництва, реалізований товар.* Це визначає різноплановість конкуренції, яка управляється тільки попитом споживачів та його задоволенням. Звідси різнорічність стратегій і тактик, прагнення до вдосконалення форм і методів аграрного маркетингу, пристосуванню їх до потреб та інтересів споживачів.

- *Конкуренція з іноземними фірмами.* Складність полягає у тому, що в Україну надходить велика маса іноземних продуктів харчування, тому вітчизняне маркетингове забезпечення змушене конкурувати з цими фірмами, вдосконалюючи продукцію, та використовуючи різні методи конкуренції.

- *Розбіжність робочого періоду та періоду виробництва.* Сільськогосподарську продукцію отримують 1-2 рази на рік, а робочий період триває цілий рік. У зв'язку з цим фахівці з маркетингу повинні дуже добре знати діалектику попиту споживачі, вміти прогнозувати тенденцію його задоволення, ринкові особливості та ін.

Цілі функціонування маркетингу в сільському господарстві повинні ув'язуватися з виконанням комплексу функцій маркетингу, сутність яких полягає в наступному[1]:

1) орієнтація на ринок збуту, що припускає вивчення його об'єктів і суб'єктів у якості яких виступають споживачі, конкуренти, відомості про стан ринку і товар;

2) вплив на ринок шляхом його вивчення та аналізу, пристосування до ринкових умов;

3) організація системи збуту конкурентної продукції, збору та обробки інформації;

4) орієнтація на досягнення довгострокового комерційного успіху, що передбачає підпорядкованість короткострокових інтересів цілям довгострокової стабільної переваги на ринку.

Виробникам в сільському господарстві на даний час використовуються окремі функції та стратегії маркетингової діяльності, які не дають належного ефекту. Існуюча економічна ситуація в країні не дозволяє більшості товаровиробників застосовувати всю систему маркетингу. Як правило, застосовуються окремі функції маркетингу, що не дає належного результату.

У підприємствах АПК, націлених на стійке функціонування, функції маркетингу виконує спеціалізована служба. Цілі, оперативне і стратегічне планування підприємства і всіх його підрозділів розробляються на основі рекомендацій служби маркетингу. Ігнорування даних рекомендацій неминує призводити до негативних для підприємства наслідків, а в окремих випадках - до його банкрутства[3].

Найчастіше для прийняття вірних рішень суб'єктам вітчизняного аграрного ринку не вистачає інформації, або сільськогосподарської техніки в процесі виробництва, або фінансових коштів. Для невеликих сільськогосподарських підприємств, а також селянських(фермерських) господарств відповідні послуги повинні надавати маркетингові служби районних органів управління агропромисловим виробництвом.

Однією з головних причин падіння реалізації продукції є високі витрати на виробництво. Тому, для сільськогосподарських підприємств однією з головних завдань є зниження витрат на виробництво продукції, що в подальшому має забезпечити підвищення її конкурентоспроможності і відповідно збільшення обсягів продажів. Спад виробництва сільськогосподарської продукції, зниження обсягів збуту на внутрішньому і зовнішніх ринках, збільшення імпорту в значній мірі обумовлені відсутністю ринкових структур і, зокрема, системи маркетингу. Тому необхідно сформувати ефективну систему, що здійснює цілеспрямовану і комплексну маркетингову діяльність.

ВИСНОВКИ

1. У системі державного і господарського управління АПК є значущі резерви, реалізація яких здатна забезпечити істотне підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі. До числа найбільш емних і доступних з них відносяться резерви, пов'язані з розвитком аграрного маркетингу, який передбачає комплексне вивчення ринку сільгосппродукції, а також розробку на цій основі та реалізацію системи заходів з адаптації до нього виробників.

2. Однією з важливих особливостей маркетингової діяльності є те, що вона повинна і може здійснюватися у всіх сільськогосподарських і

переробних підприємствах АПК, незалежно від їх фінансового стану та організаційної форми.

3. Для забезпечення своєї конкурентоспроможності кожне підприємство з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції повинно розробляти власну маркетингову стратегію і маркетингові плани.

Список використаних джерел

1. Воронєцька І.С. Особливості функціонування маркетингу в агропромисловому виробництві// Збірник наукових праць ВНАУ №2 (53), том 3, 2011. - 93-98 с.
2. Дудар Т.Г. Організаційно-економічні засади формування і розвитку системи агромаркетингу // Економіка АПК. – 2005.-№10
3. Лисогор В.М. Основи моделювання маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств регіону: навч. посібник / В.М. Лисогор, О.М. Мороз, О.В. Пітик. – К: Кондор, 2007. – 208 с.
4. Колишкіна Н.І. Особливості управління маркетинговою діяльністю в аграрній сфері // Агросвіт. – 2008. - №2 - с.24-27
5. Островський П.І. Аграрний маркетинг. Навчальний посібник / Островський П.І. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 224с.

МАГОМЕДОВ

Муса Сергоєвич

УДК 658.1

КІБЕРНЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТУ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ З БЕЗБЮДЖЕТНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОКСОХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ**CYBERNETIC APPROACH TO SYSTEM TOOLS ADAPTIVE MANAGEMENT BEYOND BUDGETING MANAGEMENT OF COKE ENTERPRISES**

здобувач НТУ "ХПІ",
кафедра організації вироб-
ництва та управління
персоналом

Стаття присвячена визначенню сутності безбюджетного управління витратами і на цій основі формування інструменту адаптивного управління діяльністю коксохімічних підприємств. У статті обґрунтовано необхідність переходу від бюджетування до безбюджетного управління з метою оперативного регулювання витратами, що сприяє скороченню витрат на закупівлю вугілля.

Статья посвящена определению сущности безбюджетного управления затратами и на этой основе формированию инструмента адаптивного управления деятельностью коксохимических предприятий. В статье обоснована необходимость перехода от бюджетирования до безбюджетного управления с целью оперативного регулирования расходами, что способствует сокращению расходов на закупку угля.

The article is devoted to defining the essence of without budgetary cost management and on this basis the formation of an instrument of adaptive management activities coke enterprises. In the article the necessity of transition from budgeting to without budgetary management to control operational costs that promote of coal purchase costs reducing.

Ключові слова: бюджетування, без бюджетне управління, витрати, інструмент адаптивного управління, коксохімічні підприємства, закупівля вугілля

Ключевые слова: бюджетирования, без бюджетное управление, расходы, инструмент адаптивного управления, коксохимические предприятия, закупка угля.

Keywords: budgeting, without budgetary management, expenses, instrument adaptive management, coke plants, coal procurement

ВСТУП

В науковій літературі питання переходу від бюджетування до без бюджетного управління (Beyond Budgeting) розглядається рідко. Основна увага приділяється організації бюджетування витрат підприємств, формування центрів відповідальності, складання наскрізних бюджетів, тощо. Основна увага приділяється оптимізації витрат, але як свідчать деякі зарубіжні вчені, бюджетування – це складний довгий процес, який не завжди має високу ефективність у скороченні витрат та оперативності управління. Виробничі підприємства, як правило, мають великі витрати на закупівлю сировини (понад 70%), а коксохімічні – понад 90%. Для цих підприємств оперативне управління витратами доцільно здійснювати в рамках витрат на сировину. Для управління цими витратами пропонується безбюджетне управління як найбільш мобільна та проста система управління.

Як зазначає Н. Буратчук, у «90-х роках минулого століття американськими науковцями Джемором Хоупом та Робіном Фрайзером було запропоновано

нову альтернативну бюджетуванню модель – Beyond Budgeting. [1]». Пізніше концепцію Beyond Budgeting досліджували німецькі вчені, зокрема, Ю.Даум [2]. Джемор Хоуп та його прихильники переконані в тому, що характерний для бюджетування тип централізованого планування в дійсності ускладнює зниження витрат і не дає можливості швидко реагувати на зміни в бізнес-середовищі[3].

Вітчизняними науковцями особливості концепції без бюджетного управління (Beyond Budgeting) майже не розглядалися, особливо питання практичного застосування цієї концепції у діяльність українських підприємств[4].

В статті Н.Проць підкреслює, що «лише Терещенко О.О. та Бабяк Н.Д. в рамках контролінгу у 2013 році в навчальному посібнику «Фінансовий контролінг» описали метод Beyond Budgeting[5]. Але треба підкреслити, те, що в останній період з'явилося декілька публікацій, в основному, російських науковців, у яких розглядається концепція безбюджетного управління (Beyond Budgeting). [6,7]. В них визначається сутність, принципи, направленість цієї системи управління. Так, С.Б.

Ільїна [6] та Д. Ковальов [7] визначають, що при використанні безбюджетного управління існує три основні фактори-джерела конкурентної переваги:

1. Скорочення витрат грошей і часу кваліфікованого персоналу на процеси планування в оперативному контурі управління.

2. Основним аргументом для обґрунтування доцільності реінжинірингу процесу планування - бюджети все одно неможливо виконати

3. Несподіваний, але найбільш значимий - автоматичне використання ефекту синергії (це коли $2 + 2 = 5$, стосовно прибутку підприємства: прибуток системи бізнес-одиниць підприємства більше, ніж проста сума прибутків усіх цих бізнес-одиниць окремо) [5].

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні змісту та методичних засад використання у якості інструменту

системи адаптивного управління (САУ) діяльністю КХП Beyond Budgeting.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, методи наукових досліджень.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, економіко-математичного моделювання та прогнозування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Концепцію формування інструменту САУ з безбюджетного управління діяльністю КХП показано на рис. 1.

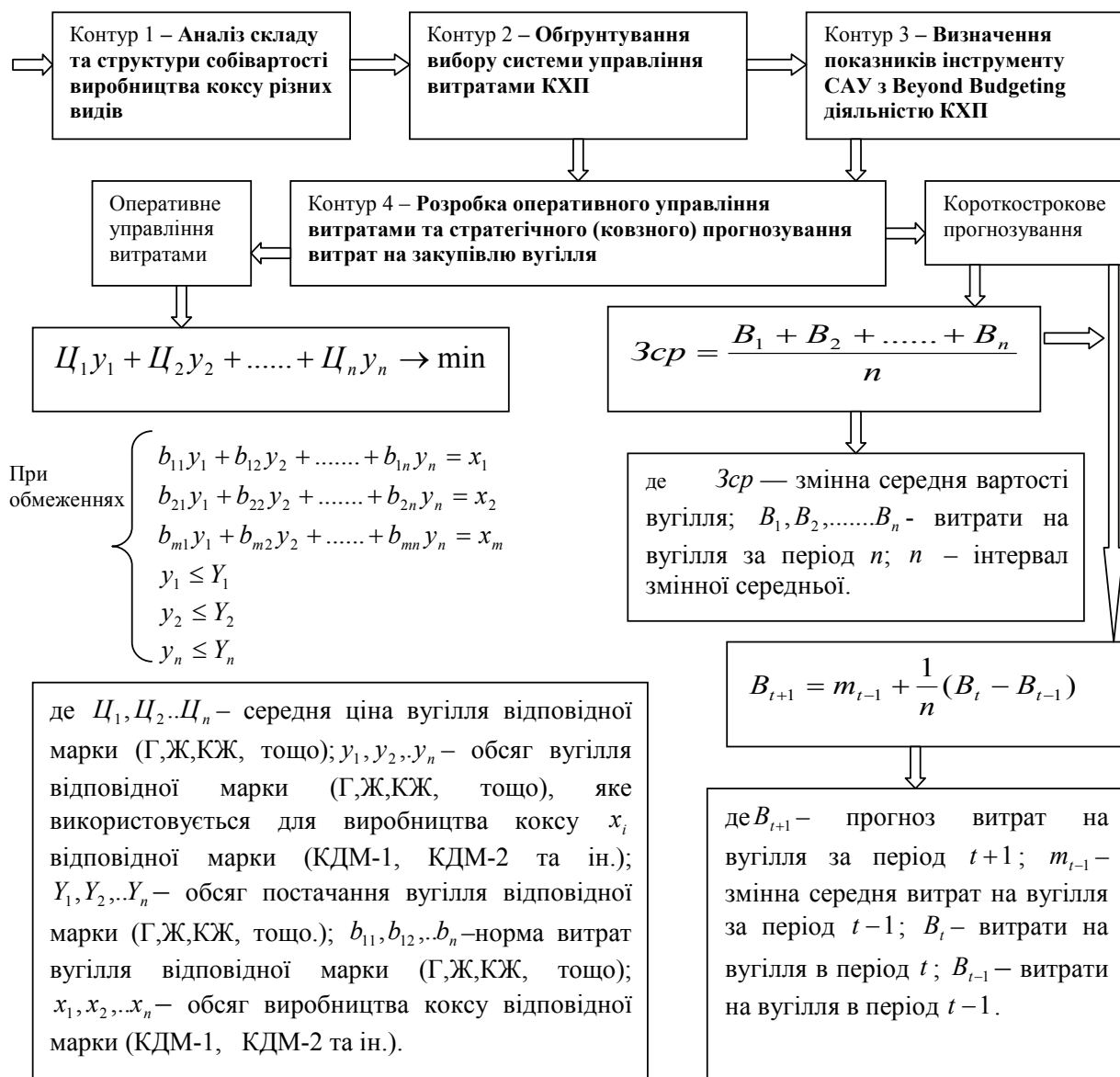

Рис. 1. Кібернетичний підхід до формування інструменту САУ з безбюджетного управління витратами КХП

З рис. 1 видно, що концепція впровадження даного інструменту полягає в розробці контурів управління, які характеризують етапи розробки та впровадження елементів Beyond Budgeting, що будуть діяти у двох напрямках – оперативне та стратегічне управління витратами. При цьому стратегічне управління буде розглядатися як сукупність окремих ковзних квартальних прогнозів. Економія досягається шляхом постійної щомісячної перевірки усіх витрат по окремим підрозділам (центрам відповідальності).

Перші три контури – постановочно-аналітичні, оскільки базуються на проведенні аналізу витрат КХП, обґрунтуванні вибору системи управління витратами та встановленні найбільш важливих показників, що

складають основу витрат КХП. Четвертий контур управління – розрахунково-оптимізаційний, оскільки дозволяє мінімізувати витрати на закупівлю вугілля різних марок помісячно та провести ковзне прогнозування закупівлі вугілля на найближчу перспективу – квартал.

Було проведено апробацію запропонованого кібернетичного підходу на двох КХП – ПАТ «Авдіївський КХЗ» та ПАТ «Запоріжжкокс». Розглянемо більш детально цей підхід на прикладі ПАТ «Авдіївський КХЗ». Для цього заводу модель мінімізації витрат на виробництва коксу двох марок (поліпшеної якості КДМ-1 та звичайної КДМ-2) запишеться наступним чином:

$$833,76y_1 + 836y_2 + 1111,6y_3 + 1108,96y_4 + 865,12y_5 \rightarrow \min \quad (1)$$

При обмеженнях:

$$\left\{ \begin{array}{l} 0,475y_1 + 0,244y_2 + 0,416y_4 + 0,084y_5 = 187420,22 \\ 0,412y_1 + 0,044y_2 + 0,086y_3 + 0,731y_4 + 0,093y_5 = 69995,12 \\ Y_1 \leq 122884 \\ Y_2 \leq 48809 \\ Y_3 \leq 6017 \\ Y_4 \leq 136731 \\ Y_5 \leq 25021 \end{array} \right.$$

Задача вирішувалася за допомогою стандартної програми Microsoft Excel 2003. Результати показано на рис. 2.

В результаті вирішення цієї задачі розраховано мінімальні обсяги вугілля на виробництво КДМ 1 і КДМ 2 по марках: Г – 117850,23 т; Ж – 48809 т; КЖ – 6017 т; К – 129111,31 т; ОС – 22250,05 т.

Загальні витрати на закупівлю вугілля по середнім заданим цінам складають 308 179 882,60 грн. Постійні витрати на виробництво коксу розраховуються від цієї суми загальним відсотком. Таким чином, даний методичний підхід дозволяє оперативно розраховувати витрати на виробництво коксу.

Як показує практика, в умовах нестабільної поставки, КХП необхідно прогнозувати закупівлю вугілля на перспективу. Як було показано на рис.1, короткострокове прогнозування включає розрахунок змінної середньої та ковзне прогнозування. Задачі розраховувались за допомогою стандартної програми Microsoft Excel 2003. Апробація по ПАТ «Авдіївський КХЗ» показано на рис.3 та рис.4. На базі фактичних витрат за січень – вересень 2015 року, розраховано змінну середню з інтервалом три (рис.3). В результаті одержано проноз закупівлі вугілля на жовтень-грудень 2015 року. На рисунку 4 видно фактичні витрати, прогноз, який було зроблено за допомогою змінної середньої, та лінію тренду витрат.

Microsoft Excel - Муса 3.2 нов

Файл Правка Вид Вставка Формат Сервіс Данні Окно Справка

C14 Використовано ресурсів, т

	A	B	C	D	E
1					
2	Назва		КДМ 1	КДМ 2	Витрати на сировину, грн
4	обсяг виробництва, т		187420,2249	69965,12	308179882,6
5					
6			Норма витрат по коксу		Потрібні
7	Марка вугілля		КДМ1	КДМ 2	запаси
8	Г		0,475	0,412	122884
9	Ж		0,244	0,044	48809
10	КЖ		0	0,086	6017
11	К		0,416	0,731	136731
12	ОС (КО+КС)		0,084	0,093	25021
13					
14	Марка вугілля	Ціна, грн/ т	Використовано ресурсів, т		Потрібні запаси
15	Г	833,76	117850,2348	<=	122884
16	Ж	836	48809	<=	48809
17	КЖ	1111,6	6017	<=	6017
18	К	1108,96	129111,3136	<=	136731
19	ОС (КО+КС)	865,12	22250,05471	<=	25021

Рис. 2. Оптимізація потреби у вугіллі за марками та мінімізація витрат на виробництво коксу

Microsoft Excel - Муса 3.2 нов

Файл Правка Вид Вставка Формат Сервіс Данні Окно Справка

F24

	A	B	C	D
1	Фактичні дані			
2	Місяць	Витрати на вугілля, грн	Змінна середня, грн	Відносна похибка, %
3	Січень	262830077	#Н/Д	
4	Лютий	352746391,3	#Н/Д	
5	Березнь	558826999,5	391467822,6	29,95
6	Квітень	410141238,6	440571543,1	-7,42
7	Травень	452013191,5	473660476,5	-4,79
8	Червень	409385311,3	423846580,5	-3,53
9	Липень	538378523,5	466592342,1	13,33
10	Серпень	513277848,6	487013894,5	5,12
11	Вересень	607199912,9	552952095	8,93
12				
13	Фактичні дані і прогноз			
14	Місяць	Витрати на вугілля, грн	Змінна середня, грн	Відносна похибка, %
15	Січень	262830077	#Н/Д	
16	Лютий	352746391,3	#Н/Д	
17	Березнь	558826999,5	391467822,6	29,95
18	Квітень	410141238,6	440571543,1	-7,42
19	Травень	452013191,5	473660476,5	-4,79
20	Червень	409385311,3	423846580,5	-3,53
21	Липень	538378523,5	466592342,1	13,33
22	Серпень	513277848,6	487013894,5	5,12
23	Вересень	607199912,9	552952095	8,93
24	Жовтень	518321249,2	546266336,9	-5,39
25	Листопад	523325873,8	549615678,6	-5,02
26	Грудень	547934545,1	529860556	3,30

Рис. 3. Розрахунок змінної середньої за даними 2015 року

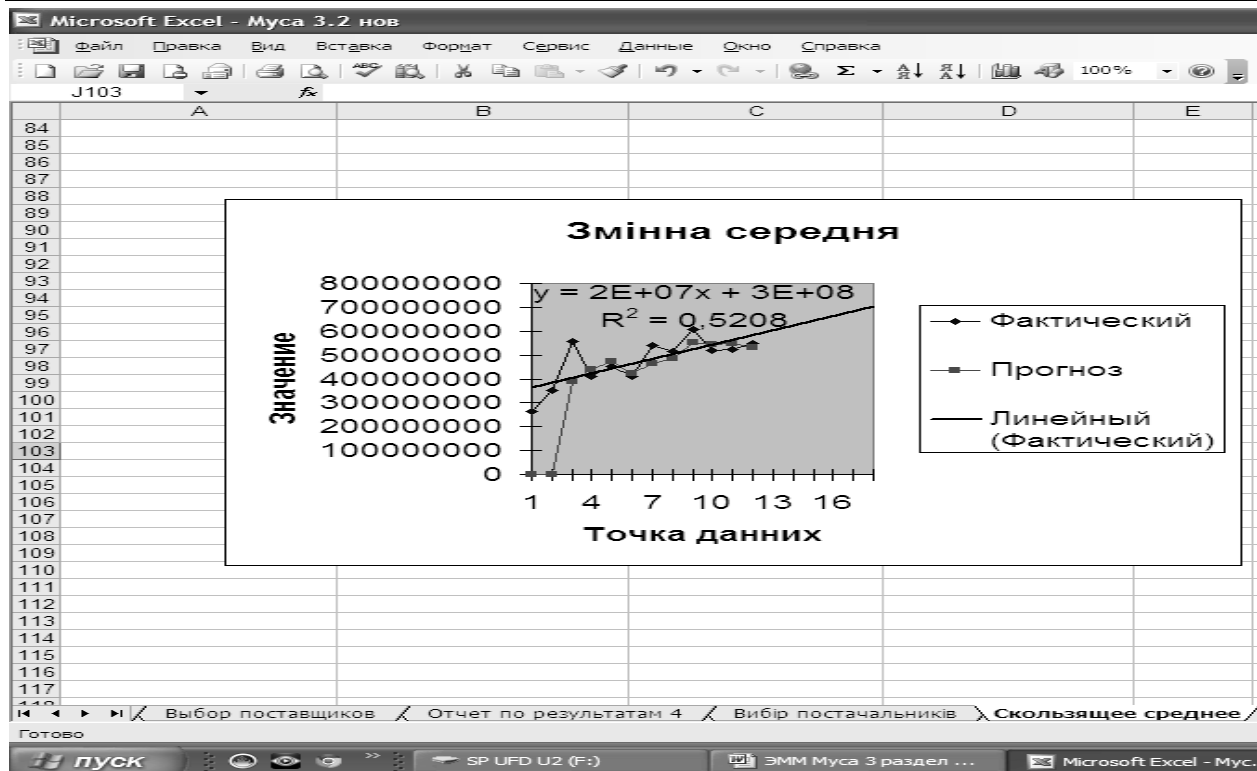

Рис. 4. Ковзне прогнозування обсягів закупівлі вугілля, грн

Вона показує поступове зростання витрат, оскільки ціни на вугілля збільшуються. Це пояснюється зростанням обсягів закупівлі вугілля у США, Канади, Австралії та інших країнах світу.

ВИСНОВКИ

Запропоновано методичний підхід до оперативного управління витратами на закупівлю вугілля, який базується на використанні лінійного програмуванні (задача на мінімізацію витрат), та стратегічного прогнозування натуральних показників (обсяг вугілля у тоннах) і вартісних показників (витрати закупівлю вугілля). Стратегічне прогнозування базується на методі ковзного програмування та змінної середньої. Використання інструменту САУ з безбюджетного управління (Beyond Budgeting) діяльністю КХП дозволить скоротити фактичні витрати, підвищити дохід КХП та вирішити проблему адаптації цих підприємств в умовах нестабільного зовнішнього оточення.

Список використаних джерел

1. Буратчук Н. Beyond Budgeting – модель фінансового управління XXI століття/ Н.Буратчук //

Ринок цінних паперів України. – 2012. № 1-2. – С.53-58.

2. Даум Ю. Новые методы и инструменты управления предприятием/ Ю. Даум.// Режим доступа: http://www.12manage.Com/methods_fraser_beyond_budgeting_ru.html

3.Хоуп Д., Фрейзер Р. Бюджетування, яким ми його не знаємо. Управління за рамками бюджетів / Джеймі Хоуп, Робін Фрейзер; [Пер з англ. Кашев Р.В.] – М.:ООО «Вершина», 2005. –256 с.

4.Мадар О.Д. Вибір та обґрунтування інструменту управління коксохімічним підприємством // Бізнес-інформ. –2013.- №7. С.165-169.

5.Проць Н. Особливості концепції без бюджетної діяльності «Beyond Budgeting»/ Н.Проць// Банківські операції, –2013.–№11-12. С.83-88.

6. Ильина С.Б. Контроллинг процессов хозяйственной деятельности /С.Б.Ильина. - К.: Центр учебной литературы, 2012. – 540 с.

7. Ковалев Д. Управление безбюджета/ Д.Ковалев //Электронный ресурс. Режим доступа : http://iteam.ru/publications/finances/section_11/article_2711/

ПАРУБЕЦЬ

Олена Миколаївна

Olena.parubets@gmail.com

УДК 351.9:338.47

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРАНСПОРТНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІНIMPROVEMENT OF STATE REGULATION OF THE TRANSPORT SECTOR
IN THE INSTITUTIONAL CHANGE

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет

В статті досліджено ключові напрямки реформ, що здійснюються в транспортній сфері України та обґрунтовано необхідність підвищення рівня інформатизації транспорту для їх швидкої реалізації шляхом вдосконалення державного регулювання таких процесів та координації дій відповідних державних інститутів.

В статье исследованы ключевые направления реформ, осуществляемых в транспортной сфере Украины и обоснована необходимость повышения уровня информатизации транспорта для их быстрой реализации путем совершенствования государственного регулирования таких процессов и координации действий соответствующих государственных институтов.

The basic areas of reforms in the transport sector of Ukraine, the necessity of raising the level of computerization on transport for their rapid implementation by improving the state regulation of such processes and coordination of relevant government institutions are investigated in the article.

Ключові слова: транспортна сфера, національна економіка, державне регулювання, державні інститути, реформи, інформатизація транспорту

Ключевые слова: транспортная сфера, национальная экономика, государственное регулирование, государственные институты, реформы, информатизация транспорта

Keywords: transport, national economy, government regulation, public institutions, reforms, computerization of transport

ВСТУП

Україна знаходиться на шляху реформування багатьох сфер економічної діяльності, зокрема і транспортної. Роль транспорту в розвитку національної економіки складно переоцінити. Саме від його ефективного функціонування залежить прискорення євроінтеграційних процесів, збільшення ВВП держави, зростання обсягів внутрішньої і зовнішньої торгівлі, покращення інвестиційного клімату, створення нових робочих місць, розвиток суміжних видів економічної діяльності, повне і якісне задоволення потреб суб'єктів господарювання та населення в перевезеннях тощо.

В умовах сьогодення транспортний сектор національної економіки знаходиться в кризовому становищі, вихід з якого можливо знайти шляхом проведення ключових економічних, фінансових та адміністративних реформ. Ефективне здійснення останніх не можливе без втручання держави, особливо в таких сферах, як забезпечення безпеки на транспорті, недопущення розвитку недобросовісної конкуренції, формування тарифної політики, оновлення матеріально-технічної бази, розвиток об'єктів транспортної інфраструктури, приведення національного транспортного законодавства до міжнародних та європейських вимог і стандартів,

створення єдиного інформаційно-економічного простору і т.п.

Питання удосконалення механізмів державного регулювання транспорту України є актуальними на протязі тривалого періоду часу і відображені в наукових працях В.В. Буровцева, Г.Д. Ейтутіса, О.М. Котлубая, С.А. Матійка, В.Й. Разводовського, Є.М. Сича, А.М. Ткаченка, В.Г. Шинкаренка, Н.В. Якименко та багатьох інших.

Реформування транспортної сфери триває і в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційного суспільства і потребує проведення відповідних змін в нормативно-законодавчій базі та створення нових інститутів інформаційного права.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні напрямків ключових інституційних реформ в транспортній сфері України і розробці заходів вдосконалення державного регулювання взаємодії різних видів транспорту для успішного їх проведення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Загальною методологічною основою дослідження є наукові праці провідних вчених, інтернет-ресурси та нормативно-законодавчі акти в сфері регулювання транспорту.

Для досягнення поставленої мети у статті використано комплекс загальнонаукових методів, а саме аналітичний, діалектичний, логічний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основною проблемою державного регулювання національного транспорту залишається розгляд стратегічних і тактичних аспектів розвитку в розрізі окремих його видів. Підтвердження цього можна знайти в прийнятій Транспортній стратегії України на період до 2020 року, де чітко розписані пріоритети розвитку залізничного, автомобільного, авіаційного, морського і річкового транспорту. При цьому питання їх взаємодії для більш повного задоволення потреб економіки та населення в перевезеннях згадуються лише як один із основних напрямків її реалізації, а саме як забезпечення координації роботи різних видів транспорту без описання відповідного механізму їх здійснення і очікуваних результатів [1; с.1].

Зазначена тенденція простежується й у ключових напрямках реформування окремих видів транспорту, які умовно можна поділити на три групи: покращення умов ведення транспортного бізнесу, створення конкурентної моделі на ринку перевезень, підвищення ефективності діяльності різних видів транспорту. Безперечно, наведені напрямки реформ є своєчасними та потрібними, особливо в умовах необхідності швидкої інтеграції в європейську транспортно-логістичну систему, але не враховують перспективи розвитку взаємовідносин з іншими

видами транспорту, засновані на партнерських засадах, що на практиці може призвести до появи нових системних проблем.

В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах економічної діяльності обов'язковою вимогою успішного проведення вищезазначених реформ є інформатизація процесу надання транспортних послуг. В Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» зазначається що «інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, створених на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [2; с.1].

Низький рівень інформатизації ринку транспортних послуг створює загрози інформаційній безпеці держави в цілому. Частка сфери інформаційних технологій (IT) у ВВП держави за підсумками 2015р. складала 1,61 % [3].

Проведемо аналіз статистичних даних стосовно застосування інформаційно-комунікаційних технологій підприємствами транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності за 2015 р. (див.табл.1).

Таблиця 1

Підприємства транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності України що використовували комп'ютери та мали доступ до мережі Інтернет

[складено автором на основі [4; с.5-15]]

Показники	Значення, од.
Кількість підприємств, які мали доступ до мережі Інтернет	3227
Кількість підприємств, що мали веб-сайт, який функціонував у мережі Інтернет з них підприємства, у яких веб-сайт забезпечував такі можливості:	1013
• каталоги продукції або прейскуранти	346
• пропозиції щодо можливості виготовляти продукцію згідно з вимогами клієнта або можливість для клієнтів самостійно розробляти дизайн продукції	117
• розміщення замовлень або бронювання в режимі он-лайн (функція "Додати в кошик")	153
• платежі он-лайн	200
• персоніфіковане інформаційне наповнення в рамках веб-сайту для постійних/повторних клієнтів	117
Кількість підприємств, які здійснювали електронний обмін даними	2885
Кількість підприємств, які використовували комп'ютери упродовж року, з них використовували соціальні медіа для:	3313
• представлення підприємства або рекламування його роботи (товарів, послуг)	336
• отримування відгуків клієнтів або надання відповідей на їх запитання	341
• залучення клієнтів у розвиток або інновацію товарів та послуг	212
• співпраці з діловими партнерами (постачальниками тощо) або іншими організаціями (державними органами, громадськими організаціями тощо)	436

Як видно з наведених в таблиці даних, здійснити оцінку рівня інформатизації саме транспортної сфери України за статистичними даними не можливо. Однак, вони дають змогу виявити основні проблеми, пов'язані з низьким рівнем використання сучасних інформаційних технологій на підприємствах

транспорту, а саме недостатнього представлення на веб-сайтах інформації про основні та допоміжні послуги, відсутністю швидкого реагування на зміни попиту споживачів транспортних послуг та поліпшення якості їх надання, існування перебоїв в системі бронювання та оплати квитків в режимі он-

лайн, електронних сервісах реєстрації для пасажирів та ін.

Також на шляху створення єдиного інформаційно-економічного простору постають проблеми, пов'язані з відсутністю рейтингової оцінки постачальників інформаційно-комунікаційних технологій та підприємств транспорту, що впроваджують новітні технології у транспортний процес, а також інформаційної взаємодії між різними видами транспорту та іншими економічними агентами.

Згідно до рейтингу Doing Business 2016, підготовленого групою Світового банку, в якому Україна посіла 83 місце із 189 країн світу, було зафіксовано 231 реформу в сфері регулювання бізнесу, з яких 50 – це реформи, спрямовані на створення та поліпшення он-лайн інструментів, що в сучасному світі знаходяться на підоймі, сприяючи економії часу і грошей підприємців, а також збільшують прозорість ведення бізнесу [5; с. 34-33].

Задля покращення бізнес-клімату та підвищення рейтингових позицій України в транспортній сфері передбачено запровадження принципу «єдиного

вікна» під час перетину вантажами митного кордону України та для інтермодального транспорту, єдиного транспортного документа для всіх перевізників вантажів [6].

Для підвищення рівня інформатизації транспортної сфери національної економіки необхідно скоординувати зусилля інститутів державного регулювання, інформаційного права та фінансових інститутів в даному напрямку (див. рис 1).

Інститути державного регулювання та фінансові інститути, що взаємодіють з підприємствами різних видів транспорту, практично створені. Стосовно інститутів інформаційного права відбуваються процеси утворення нових субінститутів та реформування діяльності існуючих. На основі існуючої класифікації інститутів інформаційного права [7; 8] та враховуючи специфіку діяльності різних видів транспорту, на нашу думку, необхідним є створення наступних інститутів: інформаційної власності, інформаційних ресурсів, правового режиму інформації та захисту інформації.

Рис. 1. Координація дій державних інститутів в підвищенні рівня інформатизації транспортного сектора національної економіки [складено автором]

Виходячи з цього, в сфері державного регулювання транспорту необхідно:

- розробити інформаційно-комунікаційну стратегію розвитку транспортної сфери України;
- удосконалити механізм закупівлі обладнання для захисту інформації за рахунок коштів від розвитку приватно-державного партнерства;
- запровадити стимули для впровадження хмарних технологій різними видами транспорту;
- розробити нормативно-законодавчу базу розвитку інформаційної взаємодії суб'єктів транспортної діяльності з іншими економічними агентами.

ВИСНОВКИ

Ефективне проведення реформ в транспортній сфері України безпосередньо залежить від рівня впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Для швидкого впровадження останніх необхідно розробити дієві механізми державної підтримки розвитку таких процесів та скоординувати дії державних інститутів в цьому напрямку. Підвищення рівня інформатизації транспортного сектору буде сприяти приєднанню до міжнародних інформаційних систем (IC) та створенню ефективних національних, регіональних та міжорганізаційних IC; забезпеченню інформаційної безпеки в системі міжгалузевих зв'язків; підвищенню транзитного потенціалу держави; прискоренню участі України в європейських інтеграційних процесах; більш повному і якісному задоволенню транспортних потреб економіки і населення в перевезеннях.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 20.10.2010 № 2174-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-p>
2. Про Концепцію Національної програми інформатизації [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 04.02.1998 № 75/98-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-vr>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах: Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України [Відповідальна за випуск О. О. Кармазіна]. – Київ, 2016. – 24 с.
5. Doing Business 2016: Measuring regulatory quality and efficiency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>
6. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/documents/>
7. Баранов О. Інститути інформаційного права / О. Баранов// Правова інформатика. – 2006. – № 3 (11). – С. 40-46.
8. Селезньова О.М. Теоретико-методологічні основи інформаційного права України: монографія / О. М. Селезньова. – Чернівці: Місто, 2014. – 408 с.

КРИВОРУЧКО

Владислав Олександрович

УДК 339.727.22

РУДЕНКО

Микола Вікторович
Mykola_rudenko@mail.ru

студент, Черкаський навчально-науковий інститут, ДВНЗ “Університет банківської справи”

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

THE FORMATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE: POLAND'S EXPERIENCE

к.е.н., доцент, Черкаський навчально-науковий інститут, ДВНЗ “Університет банківської справи”

У статті розглянуто проблеми формування інвестиційної привабливості економіки України та проаналізовано досвід Республіки Польща щодо заходів із залучення іноземних інвестицій у країну. Виявлено системні проблеми ефективного залучення та державного регулювання інвестиційної діяльності. Доведена доцільність адаптації та застосування передових “польських” засобів, методів, інструментів та інституційних надбань щодо залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

В статье рассмотрены проблемы формирования инвестиционной привлекательности экономики Украины и проанализирован опыт Республики Польша о мерах привлечения иностранных инвестиций в страну. Выявлено системные проблемы эффективного привлечения и государственного регулирования инвестиционной деятельности. Доказана целесообразность адаптации и применения передовых “польских” средств, методов, инструментов и институциональных достижений по привлечению иностранных инвестиций в отечественную экономику.

In the article the problems of formation of investment attractiveness of Ukraine's economy are considered and the experience of Poland on measures of attracting foreign investment into the country is analyzed. The system problems of effective involvement and state regulation of investment activity are revealed. The expediency of adaptation and application of advanced "Polish" means, methods, tools and institutional achievements to attract foreign investment in the domestic economy is proved.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, державне регулювання інвестицій, залучення інвесторів*

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, государственное регулирование инвестиций, привлечение инвесторов*

Keyword: *foreign direct investment, state investment regulation, attracting of investors*

ВСТУП

В умовах посилення глобалізаційних процесів та інтеграції світової економіки соціально-економічне зростання країн, особливо тих, що розвиваються, значним чином залежить від залучення іноземних інвестицій. Останні, у свою чергу, слугують джерелом ресурсів для реалізації важливих економічних перетворень, розвитку тих чи інших галузей господарства та можливого впровадження інновацій у діяльність бізнесу.

Україна проходить своєрідну завершальну стадію так званого трансформаційного етапу в розвитку економіки країни, а саме: процесу повного переходу до ринкових відносин з позбавленням залишків пострадянської системи господарювання та управ-

ління економікою. І саме на даному етапі вітчизняна економіка потребує значних капіталовкладень для пришвидшення вищеперелічених процесів, виходу з економічної кризи та розвитку перспективних, конкурентоспроможних та інноваційних галузей господарства. Тому актуалізується питання розробки нової інвестиційної політики держави, котра буде насамперед зорієнтована на пошук та залучення іноземних інвесторів для реалізації масштабних проєктів.

З часів незалежності наша держава намагається проводити активну політику щодо залучення інвесторів на свою територію, але її реалізація на практиці не дає того необхідного ефекту і результату, який можливо очікувався від впровадження кожного чергового кроку інвестиційної політики. Невдачі

інвестиційних заходів можна пов'язати з багатьма чинниками, але найголовнішими серед них слід назвати наступні: незацікавленість органів влади в ефективній реалізації інвестиційної політики та зловживання окремими бізнес-структурами даною політикою у власних цілях, що також є результатом небалого контролю з боку влади.

Проблеми інвестиційної привабливості української економіки, їх динаміка, структура, формування прогнозів на перспективу є актуальними питаннями вітчизняної економічної науки. Враховуючи важливе значення інвестицій для економіки України у науковій літературі приділено значну увагу різним аспектам вищезазначеної проблематики у працях О. Гаврилюка, В. Гейця, Б. Данилишина, С. Іщук, М. Корж, Т. Майорової, А. Пересади [1-3] та багатьох інших, аналіз досвіду Польщі щодо залучення іноземних інвестицій досліджували М. Вожняк, Д. Лук'яненко, О. Танцюра, Я. Циран, В. Чужиков [4-6]. Серед польських вчених проблему інвестиційної привабливості економіки вивчали Л. Бальцерович [7], М. Гадаш-Дідух [8], Б. Коцьолек [9], Й. Міхалков [10], А. Чепурко [11], Т. Червінська [12] та інші. Зважаючи на значні здобутки науковців у цьому напрямку досліджень, зауважимо, що питання адаптації до застосування позитивного досвіду залучення іноземних інвестицій в економіку України на прикладі різних країн є актуальними проблемами вітчизняної економічної науки.

МЕТА РОБОТИ – дослідити сучасний стан іноземного інвестування в економіку України та проаналізувати досвід Республіки Польща щодо заходів із залучення інвесторів на свою територію задля розробки дієвих механізмів підвищення інвестиційної привабливості нашої держави.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Internet, нормативно-правові акти та офіційні статистичні дані. У дослідженні було використано методи статистичного зведення та аналізу, графічний, порівняння, аналогії, синтезу та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиції є одними з ключових ресурсів, які дають поштовх для існування та розвитку будь-якого бізнесу чи економіки. Це джерела, значний приток яких при раціональному розподілі та використанні, здатні забезпечити якісний розвиток тієї чи іншої господарської системи та отримати позитивну віддачу у вигляді прибутку. Підприємства в процесі своєї господарської діяльності потребують додаткового капіталу для розширення виробництва, асортименту продукції, розбудови інфраструктури, фінансування наукових досліджень та впровадження їх результатів у вигляді інновацій. Фактично інвестиції виступають тим ресурсом, котрий забезпечує реалізацію вищезгаданих цілей підприємства.

Інвестиційні ресурси є потребою як малих підприємств, так і великого бізнесу. Фактично, в макроекономічних масштабах, держава є своєрідним «підприємством» з досить широким спектром виробництва і значними обсягами продукції, яку вона реалізує на світовому ринку товарів і послуг. Для розвитку та модернізації власного господарства держава також потребує інвестицій. Чим більші обсяги капіталу “заходять” всередину країни, тим швидше відбувається економічне піднесення, впровадження інновацій, підвищення соціально-економічного розвитку суспільства тощо. І навпаки – чим менші обсяги інвестицій, тим повільніше проходять процеси розвитку, а у довгостроковій перспективі відсутність додаткового капіталу виражається у технологічному та науковому “застої”, стагнації та зростанні бідності населення держави і т.д.

Першими кроками із залучення іноземних інвестицій були спроби створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ), які на той час вважалися універсальним інструментом підйому економіки держави, особливо у кризовий період. У 1992 році був прийнятий Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” [13], який визначає порядок створення і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові та економічні основи їх статусу.

Метою створення СЕЗ було забезпечення підґрунтя для залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів та послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

У Законі України [13] СЕЗ трактується як частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб.

Наприкінці 1990-х початку 2000-х років в нашій державі були сформовані одинадцять спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку (ТПР). Аналізуючи функціонування СЕЗ та ТПР, зауважимо, що в кінцевому підсумку своєї мети вони не досягли, оскільки служили переважно “податковими гаванями” усередині країни. У 2005 році уряд був змушений прийняти рішення щодо ліквідації СЕЗ і ТПР на території України, наголошуючи, що зони перетворилися на інструмент податкових і митних махінацій.

Наступним важливим кроком щодо залучення іноземних інвестицій вважалося створення в Україні

Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [14], яке стало правонаступником Державного агентства України з управління національними проектами та Державного агентства України з інвестицій та розвитку.

Вищезазначене агентство входило до системи виконавчої гілки влади та було головним підрозділом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами із наступними завданнями: реалізація державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами, управління національними проектами, здійснення заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного іміджу України та підтримка інвестиційного розвитку регіонів України.

Завдання, що поставлені перед переліченими інституціями так і не були реалізовані, а Державне агентство з інвестицій було ліквідоване. І постає логічне питання, чи є у держави Україна стратегічне бачення залучення інвестицій в економіку та якою має бути інституційна підтримка інвестиційної діяльності? Вважаємо, що сьогодні держава займає пасивну позицію спостерігача за інвестиційним процесом, а не гравця та арбітра, оскільки не використовує загальновідомий набір стимулів та інструментів для залучення інвестицій.

Незважаючи на системні помилки щодо залучення іноземних інвесторів на територію нашої держави загальна динаміка обсягу залучених прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України має позитивну динаміку протягом років незалежності (рис. 1).

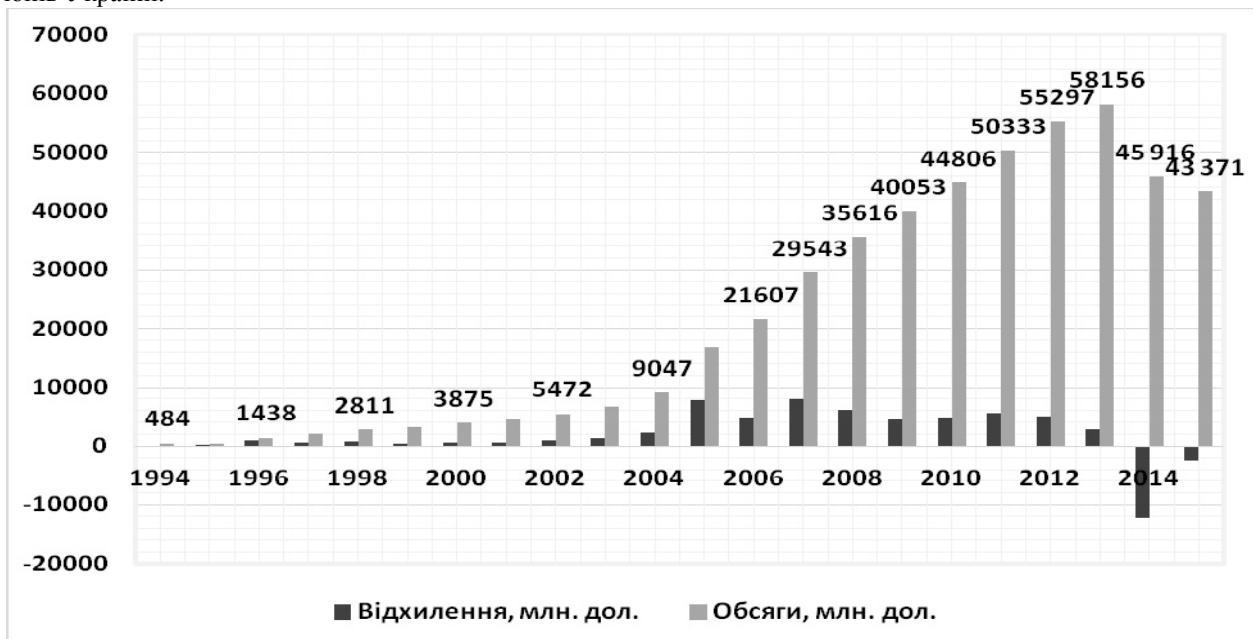

Рис. 1. Динаміка обсягу залучених ПІІ в економіку України у період 1994-2015 рр. [дані Державної служби статистики України [15]]

Аналізуючи динаміку залучення прямих іноземних інвестицій на територію України протягом останніх 20 років спостерігаємо загальну тенденцію щодо зростання обсягу інвестицій, за винятком останніх років (рис. 1). Однак щорічний приріст залучених інвестицій є не досить суттєвим і досягає своїх найвищих показників у період 2004-2007 років, та надалі має тенденцію до зменшення, а з 2014 р. взагалі має негативну динаміку. Це пов'язано, перш за все, з початком політичної та економічної кризи, значної девальвації національної валюти та військових дій всередині країни, що представляє собою своєрідний "фактор страху" для іноземного інвестора.

Якщо аналізувати структуру прямих іноземних інвестицій в Україну станом на кінець 2015 р., то вагому частку у загальному обсязі іноземного капіталу складають інвестиції Кіпру (27%), Нідерландів (13%), Німеччини (12,5%) та Російської Федерації (7,8%) [15]. Щодо галузей економіки, то іноземних інвесторів найбільше приваблюють промисловість (30,6%), фінансова та страхова

діяльність (27,3%), оптова та роздрібна торгівля (13%) та нерухомість (8%). Варто зауважити, що сільське господарство, яке прийнято вважати практично провідною експортоорієнтованою галуззю господарства України, складає всього лише 2% від загального обсягу іноземних вкладень в економіку [15].

Приватні іноземні інвестори не поспішають із виходом на український інвестиційний ринок, оскільки у нашій державі відсутній сучасний та діючий механізм регулювання інвестиційної діяльності на основі дотримання антимонопольного законодавства. Відсутність відкритих та справедливих правил гри відлякують іноземного інвестора, що дозволило потужним бізнес-групам, наближеним до владних кабінетів, користуватися значними преференціями на інвестиційному ринку.

Переконані, що держава не використовує в повній мірі наявний потенціал і, розробляючи нову інвестиційну стратегію України на сучасному етапі розвитку, важливим аспектом має бути аналіз формування аналогічних стратегій та заходів щодо

залучення іноземних інвестицій у країнах, котрі на сьогоднішній день досягли значних економічних результатів та водночас мають багато спільних рис з економікою України. Найбільш яскравим прикладом для вивчення та аналізу може слугувати досвід Республіки Польща.

Польща – держава з подібним географічним розміщенням, природними ресурсами, структурою та чисельністю населення з Україною. Однак, після розпаду соцтабору у 1989 році, зуміла здійснити за короткий термін величезний економічний стрибок вперед і належить до країн, економічне диво якої намагаються наслідувати більшість “перехідних” країн східно-європейського континенту, включаючи Україну. Одним із важливих елементів розвитку національної економіки Польщі є залучення іноземного капіталу, створення привабливого інвестиційного клімату для закордонних бізнесменів. На сьогодні Польща займає провідне місце в рейтингу інвестиційної привабливості та по кількості залучених іноземних інвестицій в Європі [16].

Формування інвестиційного клімату у Польщі почалося ще за часів проведення шокової терапії під керівництвом автора польського економічного дива Лешека Бальцеровича, а саме з прийняття “Закону про господарську діяльність іноземних інвесторів” [7]. Відповідний законодавчий акт створив можливості іноземним інвесторам розвивати власний бізнес на теренах Польщі і репатріювати прибуток за кордон без додаткового оподаткування. Водночас не існувало ніяких обмежень щодо частки іноземного капіталу в статутному фонді підприємств. Відповідний закон скасував більшу частину імпорتنих ліцензій, їх видача стала максимально спрощеною, а більша половина експортних квот була взагалі скасована.

Новацією з боку уряду Бальцеровича для іноземних інвесторів стали запроваджені спеціальні економічні зони – території з пільговим оподаткуванням і привабливим бізнес-кліматом. Такі вільні економічні зони створювалися в найбільш “депресивних” регіонах держави, тобто на територіях з найвищим рівнем безробіття, найменш розвиненою інфраструктурою тощо. Відповідні зони перебували під пильним наглядом державних інституцій і забезпечували всі необхідні умови для залучення на їх територію інвесторів. Саме на даних територіях, у першу чергу, надавалася потрібна інфраструктура, скорочувалися бюрократичні витрати та надавалися податкові пільги. З часів проведення шоківих реформ таких зон було сформовано чотирнадцять. Можна стверджувати, що більшість інвестиційних програм були націлені на розвиток малого та середнього бізнесу, який був ключовим в політиці Бальцеровича.

Варто зауважити, що заохочення іноземних інвесторів вкладати кошти в польський бізнес відбувалося разом із активною приватизацією суб’єктів економіки, які раніше перебували у власності держави. Іноземні інвестиції значним чином впливали на проведення структурних реформ в економіці Польщі, а саме ефективної реалізації програми витіснення держави з реального сектору

економіки, тобто “тотальної” приватизації, яка проводилася лише в готівковій формі та за допомогою відкритих аукціонів. Фактично, значна кількість підприємств повністю перейшли в іноземну власність інвесторів. Відповідний закон створював більш сприятливі умови для розвитку іноземних компаній, ніж для вітчизняних [17].

Як результат ґрунтовних реформ у 1991 р. урядом було створено Польське агентство інформації (ПАІ), мета якого було просування Польщі за кордоном за допомогою публікацій, виставок на конференціях, преси тощо. У 1992 р. було засновано Державне агентство з іноземних інвестицій у вигляді акціонерного товариства Державного казначейства. Його головна мета полягала у підтримці польського економічного розвитку за допомогою спеціально розробленої системи заходів щодо збільшення припливу прямих іноземних інвестицій. У 1997 р. дану організацію було визнано кращим агентством сприяння формуванню інвестиційної привабливості в Європі.

На сьогоднішній день Польща має самостійну підпорядковану державі організацію, яка працює виключно в напрямку залучення іноземних інвестицій із-за кордону, що має назву: Польське Агентство інформації і закордонних інвестицій (ПАІІЗ) (пол.: “Polska Agencja Informacji I Inwestycji Zagranicznych”) [18]. Дане агентство було сформовано у 2003 р. шляхом об’єднання вищезгаданих двох організацій. Основна мета діяльності відповідного агентства – це допомога інвесторам вийти на польський ринок і найбільш раціонально використати його можливості. Агентство має мережу регіональних відділів, які призначені для поліпшення якості обслуговування регіональних дрібних інвесторів, забезпечення доступу до інформації, зокрема, інвестиційні пропозиції, бізнес-проекти регіону та мікроекономічна статистика, а також полегшення контактів між інвесторами та місцевими органами влади. Діяльність регіонального відділення даного агентства фінансується за рахунок місцевих коштів [18].

ПАІІЗ сприяє розумінню майбутнім інвестором всіх адміністративних та правових процедур, які необхідні в процесі здійснення інвестиційної діяльності та забезпечує їх безпроблемне проходження, створює доступ до повної інформації про економічне і правове середовище інвестицій та сприяє пошуку відповідних партнерів і постачальників. Не менш важливим завданням даної організації є формування позитивного іміджу Польщі в світі та просування польських товарів і послуг. Можна стверджувати, що відповідне агентство, практично, формує своєрідну інвестиційну рекламу держави на міжнародному ринку. Якщо порівняти Польщу з великою компанією, то дане агентство буде представлено у формі маркетингового відділу.

Дослідимо динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку Польщі і порівняємо загальні тенденції розвитку інвестиційної складової двох держав за досліджуваний період (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка обсягу ПП в економіку Польщі за період 1994 - 2014 рр. [дані центрального статистичного управління Республіки Польща [19]]

Аналізуючи динаміку обсягу залучених інвестицій в економіку Польщі за аналогічний період, тобто 1994-2014 рр., можна зробити висновок про високу ефективність польської інвестиційної політики, заходів та методів, за допомогою яких іноземні інвестори були вмотивовані вкладати капітал у розвиток бізнесу у даній країні, що підтверджується вищенаведеними даними (рис. 2). Порівнюючи подані дані з аналогічними показниками щодо української економіки, можна спостерігати, що обсяги інвестицій в Польщу у десять разів перевищують відповідні показники в Україні.

Аналізуючи інвестиційні досягнення Республіки Польща за останні 20 років, можна стверджувати, що діючий механізм залучення ПП працює достатньо ефективно. Президент Польського агентства інформації та іноземних інвестицій С. Майман вважає, що стабільність і узгодженість – це ті риси, що приваблюють інвесторів в Польщі [18]. Дійсно, на теренах Східної Європи, Польща вирізняється доволі стабільною політичною та економічною ситуацією. Кожен новий польський уряд, котрий приходить до влади, не змінює зовнішньоекономічні пріоритети та інвестиційну політику держави. Фактично, базові принципи, які були закладені урядом Бальцеровича на початку 90-х років XX ст. і на яких була побудована “вільна” для зовнішніх інвесторів економіка, не були кардинально змінені протягом 25 років існування незалежної Республіки Польща.

Монетарну політику центрального банку Польщі часто критикують за занадто високу консервативність, яка обмежує потенціал зростання економіки, про що свідчать показники зростання ВВП країни. Проте, з іншого боку, така політика створює макроекономічну стабільність в державі, що виражено дуже низькими показниками рівня інфляції і платіжного балансу: рівень інфляції протягом 2015 р. коливався в межах 0,8-1,5%, що фактично не є суттєвим і впливовим на рівень цін, насамперед, на

основні та оборотні фонди такі як земля, виробничі приміщення, машинне устаткування, сировина, які, у першу чергу, цікаві для інвестора. Не менш важливим фактором, що підтримує конкурентоспроможність польської економіки є плаваючий обмінний курс. При цьому, протягом довгострокового періоду він не піддається впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та перебуває у відносно стабільному діапазоні.

Польське законодавство створює умови абсолютно вільного розвитку бізнесової діяльності в країні. Для відкриття компанії необхідний дуже малий статутний капітал – всього лише 1200 євро, який необов'язково має бути внесений на рахунок компанії на момент реєстрації. Також діють мінімальні вимоги щодо ліцензування тих чи інших видів господарської діяльності, практично відсутні вимоги до внесення інвестицій або купівлі нерухомості. Вартість після реєстраційного обслуговування бізнесу становить всього лише 200 євро на місяць. При цьому процес реєстрації нової компанії з 2004 р. було скорочено в двічі і тепер він включає лише 5 етапів, а сама процедура займає від 7 до 30 днів. Підприємство, яке засноване та кероване іноземними громадянами, має рівні права з іншими суб'єктами господарської діяльності. Власники польських компаній мають доступ до пільгового європейського кредитування, яке базується на спрощеній процедурі оформлення та невисоких ставках кредитування.

Податкова система в Польщі має спрощену структуру. Основними видами оподаткування для компанії є податок на прибуток у розмірі 19%, та ПДВ у розмірі 23% - вони є єдиними і сталими для всіх суб'єктів господарської діяльності в Польщі. При цьому по вище згаданим податкам, а також акцизному податку, корпоративному податку можуть надаватися певні пільги та преференції. Варто зазначити, що ПДВ сплачується лише фірмами, річний оборот з продажу товарів яких склав більше

10000 євро. Якщо підприємство працює без прибутку у звітному періоді за обґрунтованих причин, то в такому випадку воно може бути звільнено від оподаткування. [20].

Також слід відмітити, що витрати на робочу силу в Польщі, незважаючи на помітну тенденцію поступового зростання, як і раніше значно нижче, ніж в країнах Західної Європи. Водночас, збільшення витрат на оплату праці як наслідок – сприяє підвищенню продуктивності праці, що допомагає підтримувати високий рівень конкурентоспроможності польських трудових ресурсів. Велику увагу в Польщі приділяють рівню освіти майбутніх спеціалістів та регулярного підвищення кваліфікації економічно активної частини населення. Навчальні програми постійно адаптуються під потреби бізнесу, щоб не відбувалася підготовка спеціалістів із “неактуальних” спеціальностей. Відповідно, університети і великі компанії тісно співпрацюють між собою, що в свою чергу зменшує ризик безробіття.

Інфраструктура теж зіграла свою ключову роль у процесі формування інвестиційного клімату. Протягом довгого періоду Польща розглядалася як країна з дуже слабкою інфраструктурою для транспорту і телекомунікацій. Мережа доріг і доступ до високошвидкісного інтернету в державі був нижче середнього показника по ЄС. Проте, залучений капітал в період 2007-2013 рр. дозволив здійснити швидкий та якісний розвиток експрес-дорожньої мережі. Протягом майже 7 років було побудовано більше ніж 1500 км нових автомагістралей і швидкісних доріг, а їх загальну довжину вдалося збільшити до 150%. Вільні економічні зони також відіграють не менш важливу роль в процесі залучення ПІІ в економіку Польщі. Вони слугують своєрідною “приманкою” для інвестора. Компанії, що діють на території ВЕЗ отримують ряд податкових пільг, наприклад, таких як звільнення 50% ставки податку на прибуток протягом 10 років. Діяльність ВЕЗ в Польщі спрямована на залучення великих обсягів капіталу, розвитку найбільш депресивних та інвестиційно непривабливих регіонів країни, створення великих підприємств, розвитку інфраструктури, та ніяк не для “відмивання” капіталу та виведення в офшорні центри. Станом на 2015 р. протягом діяльності 14 ВЕЗ було залучено понад 34 млрд. дол., видано більше 2500 інвестиційних дозволів та створено практично 300 тис. нових робочих місць [21].

Зважаючи на вищесказане, зауважимо, що нашій державі, в особі уряду країни, необхідно детально вивчити та по можливості застосовувати передові “польські” засоби, методи, інструменти та інституційні надбання щодо залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, серед основних із них виділимо:

- спрощення системи оподаткування, надання пільг та преференцій малому та середньому бізнесу в певних видах податків;

- перехід до більш лібералістичних інструментів державної політики – мінімізація

втручання в роботу бізнесу та всієї економіки загалом;

- оптимізація процедури створення нових підприємств;

- створення умов для вільного входження закордонного капіталу в Україну без додаткового обкладання податками та зборами;

- формування абсолютно нового інвестиційного маркетингу держави, необхідно створити нові методи рекламування позитивних рис української економіки, перспектив вкладання капіталу в розвиток бізнесових структур на території держави;

- спрямування капіталу на реконструкцію транспортної та телекомунікаційної інфраструктури;

- застосування ефективних засобів і методів боротьби із корупцією на всіх рівнях;

- “перезавантаження” освітньої системи та її адаптація до сучасних потреб ринку праці;

- розвиток нової бізнес-культури в державі, поступове впровадження кластерної системи діяльності підприємств.

ВИСНОВКИ

Запропонований авторами комплекс заходів щодо покращення інвестиційної привабливості України дозволить нашій державі вийти на якісно новий рівень залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку. Запровадження у практичну діяльність “польських” методів, інструментів та інституційних надбань підвищить рівень довіри потенційних інвесторів до економіки нашої держави, що позитивно вплине на загальні обсяги інвестування.

Україні необхідно подолати серйозні перешкоди на шляху до розбудови ефективної системи залучення та державного регулювання інвестиційної діяльності, насамперед, усунути недоліки в імплементації законів, запобігати затримці та непрозорості у поверненні ПДВ, налагодити справедливую роботу судової системи, подолати корупцію на всіх рівнях, підвищити рівень захисту прав власності і т.д.

Переконані, що розробка комплексної програми залучення іноземних інвестицій, яка базується на використанні польського досвіду та підкріплена реальними діями щодо виконання взятих зобов’язань, дозволить стимулювати приплив капіталу та побудувати високоефективну соціально-орієнтовану економіку України.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилюк // *Фінанси України*. – 2008. – № 3. – С. 79–93.

2. Ішук С.О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону / С.О. Ішук // *Регіональна економіка*. – 2013. – № 1. – С. 35–42.

3. Корж М.А. Пряме іноземне інвестування в умовах фінансової глобалізації / М.А. Корж // *Фінанси України*. – 2011. – № 12. – С. 61–76.

4. Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / [Д. Лук’яненко, В. Чужиков, М. Вожняк та ін.]; за наук. ред. Д. Лук’яненка, В. Чужикова, М. Вожняка. – К.: КНЕУ, 2010. – 719 с.

5. Танцюра О.А. Польський досвід в залученні іноземних інвестицій. / О.А. Танцюра // Збірник наукових праць ЧДТУ. Сер. "Економічні науки". – 2008. – Випуск 21. – С. 42–45.
6. Циран Я. Залучення прямих іноземних інвестицій: польський досвід / Я. Циран // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – №2. – С. 10–17.
7. Balcerowicz L. Państwo w przebudowie / L. Balcerovich. – Kraków: Wyd. ZNAK, 1999. – 199 s.
8. Hadaś-Dyduch M. Inwestycje alternatywne na polskim rynku kapitałowym, [w:] Innowacje w finansach i ubezpieczeniach – metody matematyczne I informatyczne, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach numer 146, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2013, s. 29–37.
9. Kościółek B. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce – rola i wpływ na gospodarkę kraju przyjmującego / B. Kościółek, Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu National Louis University, 1998.
10. Michałkow J. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w dobie globalizacji / J. Michałkow, Warszawa: WWSE, 2003.
11. Czepurko A. Inwestycje na polskim rynku kapitałowym, w: Gospodarka i handel zagraniczny Polski w 2001 roku / A. Czepurko, Warszawa: IkiCHZ, 2002.
12. Czerwińska T. Zagraniczne inwestycje portfelowe na rynku dłużnych papierów wartościowych w Polsce / T. Czerwińska, Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego, 2003.
13. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [Електронний ресурс] : закон України № 2674-12 від 13.10.1992 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.
14. Про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]: указ президента України № 1078/2011 від 29.11.2011р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/583/2011>.
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
16. The Economist Intelligence Unit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eiu.com.
17. Gola M. Transformacja Gospodarcza w Polsce i Czechach w latach 1989-1998 w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.exporter.pl/zarzadzanie/ue/1wstep.html>.
18. Офіційний сайт Польського Агентства інформації та закордонних інвестицій (Polska Agencja Informacji I Inwestycji Zagranicznych) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl>.
19. Центральне статистичне управління Республіки Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.gov.pl>.
20. Інформаційна база Міністерства фінансів Республіки Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finanse.mf.gov.pl>.
21. Аналітичний звіт Міністерства економічного розвитку Республіки Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mr.gov.pl>.

ЗАТУЛИВИТЕР

Юлія Сергіївна

Julia.matuha@gmail.com

УДК 330.534

THE ECOLOGICAL FACTOR IN THE FORMATION OF MODELS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ МОДЕЛЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

The paper studies historical aspect in the selection of the environmental component of sustainable economic development. Theories and concepts that combine economy and environment with limited resources have been considered. The basic idea of forming views about environmental factors in economic theory has been described.

Статья посвящена исследованию исторического аспекта выделения экологической составляющей в концепции экономического развития. Рассмотрены теории и концепции, которые объединяют экономику и природное окружение в условиях ограниченных ресурсов. Выделены основные идеи формирования взглядов на экологические факторы в экономической теории.

Keywords: environmental factors, ecological system, sustainable economic development, natural resources, economic well-being

Ключевые слова: экологические факторы; экологическая система; устойчивое экономическое развитие; природные ресурсы; экономическое благосостояние

INTRODUCTION

World population is growing and therefore increasing and its needs are modifying. Society, trying to meet their challenges, constantly broadens production scale. Current production in the transformation of natural resources, consumer goods, it's take detrimental effect on the environment and on people. These changes are a significant determinant of economic development. Original cause which is a violation of the stability of the biosphere, is a planetary ecological system, serves as a source of natural resources' for the economy. The reduction of resources, primarily due to depleted land ecological systems (ecosystems), leads to disruption of the macroeconomic equilibrium.

PURPOSE OF THE ARTICLE

is to determine the period during which formed views on the consideration of environmental factors in the models of economic development

METHODOLOGY

The basis of research are general scientific theoretical methods used for the disclosure of opinions about environmental factors and their impact on the economy. In particular, the logical synthesis – to outline the historical aspect of environmental factors in the assessment of the economy.

RESULTS

At the time of domination of classical economic thought environmental restrictions were ignored. In theories of economists relationship «nature-economy» studied in terms of impact on the nature of economic activity and economic growth. Pessimistic views on the environmental and economic problems were inherent

classical economists, including Adam Smith, T. Malthus, David Ricardo, John. Mill. They believe that environmental restrictions is to limit the growth of high quality agricultural land, leading to a decrease in agricultural production. Classical economists interested only land they considered «free gift of nature», a special factor of production which is different from those created by man. From our point of view, it should be noted that in the writings of classical economists traced the origin of the concept of sustainable development. In particular, John. Mill draws attention to the stable economy as «steady state» zero population growth and physical capital reserves in continuous technical improvement. During the 19th century classic traditional views about land, nature of rent, etc., have been changes by Marxism and neo-classicism. In particular Marxist idea, capitalist society must inevitably be destroyed in the process of class struggle (class of employees against the capitalist class), and power, which depends on control over economic resources, which will go into the hands of the people. According to the theory of Karl Marx, the capitalist system is not sustainable, it's theft and destruction of the environment and as a result a source of instability. The desire to maximize profits leads capitalists to the implementation technical and technological innovations that increase productivity, reduce production costs and increase revenue. The fact these innovations in the long run cause degradation of the environment, including by increasing the quantity and toxicity of waste [3].

A. Marshall argued that the area has a full right to be a special production factor, since it characteristics of durable goods. In addition, the increased supply of land by drainage or irrigation for the deserts populated country

is costly or impossible. Thus, the supply area for economic activity is less elastic than the offer of production. In the long static equilibrium total product comes to wages and interest as payment for labor and capital (third production factor is not). We believe that when the limiting economic growth stands surviving natural capital, it's cannot be ignored [4].

Since land was interested all economists mentioned above, each of them had its own view of the nature of rent. In general, rents an additional income that is fixed at the time. It occurs as a result of limitation of the best for the natural properties of natural objects. So there was the differentiation of production costs in various natural objects in nature-production sector. It should be noted that the main drawback of representatives of economic thought in the study of relations «nature-society-economy» was the interpretation of natural wealth as «free gifts of nature». The consequence of this attitude to natural resources that remained for a long time, is the over-exploitation and exhaustion that observed today. Also can be traced interest in the influence of natural factors only on economic growth. In our opinion it is advisable to highlight the positive aspects of doctrines the classical economists:

- thorough study of rent;
- prediction problem of limited natural resources;
- presence of environmental factors in the model of economic development.

Unlike classical, neoclassical economic theory begins with a non-physical parameters, exploring how to adjust the physical variables to suit equilibrium (balanced or growth rate) determined by these non-physical parameters. This «adjustment» in the neoclassical theory is almost always aimed at economic growth. Representatives from the scope of the neoclassical school rejected their research problem the relationship between economic processes and phenomena with changes in the environment caused by them, as they focused on the problem of achieving a sustainable equilibrium in the long run. Such ignoring creates significant problems. Reducing supply of natural resources for the economy and the environment is different, because the good prices depend on supply and demand only consumers. In the formation of prices for natural good, except these factors into account environmental feasibility or economic choices that primarily aims to preserve the environment. Consequently it can be argued that the transition neoclassical school does not examine the relationship conditions to achieve balance economic equilibrium and balance of the environment. It is also worth noting the failure of the neoclassical theory of market equilibrium react to short-term fluctuations of economic dependency dynamic process of natural change. The primary objective is the desire for economic welfare, accompanied by «externalities.» The environmental factor is considered a given, and therefore was not tied up to changes in the environment. One of the major mistakes of neoclassical theory was the assumption of the almost complete interchangeability of natural and traditional forms of capital. It can be concluded that neoclassical economics is based on anthropocentrism and mechanical world view, which led to «fiasco» in solving the

problems of environmentally sustainable economic development.

In the early 60 years of XX century. through inadequate attention to environmental factors neoclassical theory began to criticize. According to Yu Odum living organisms and their non-living environment, inseparably linked with each other, constantly interacting and co-operating in this sector so that energy flow creates a clearly defined structure and biological cycling of matter between living and nonliving parts are environmental system - ecosystem. Any ecosystem is an open system, meaning it must receive and give energy [2].

It is necessary to highlight the thought of Nicholas Georgescu-Roegen. His significant contribution is to introduce a biophysical principles to standard economics. Natural resources organized in a state more suitable for economic use, because they have a lower energy cost. The Georgescu-Roegen flow model interprets capital and labor as foundations or factors that transform the flow of natural resources in the flow of products. However, industrial capital does not create resources, it is not recycled, and materials made through him. A disciple Nicholas Georgescu-Roegen was Herman J. Daley. He studied the problem of coordination exhaustion of natural resources and the need to ensure economic progress. Daley was sure that the only right way is environmentally sustainable development. In his book «Beyond growth. Economics of Sustainable Development» special section devoted to proposing concrete proposals to the World Bank with the introduction recent actions to promote environmentally sustainable development. Herman J. Daley criticized conceptual models of economic processes described in most books. He explained that the pursuit of economic growth is not possible physically. An alternative scientist believed the economy stable condition that would preserve natural resources through control energy and matter in the birth rate. Such control Daley believes inevitable.

The most attention deserves the report of the Club of Rome, which was proposed in 1992, and as a continuation of the report – a new concept D. Meadows «Beyond Growth». The pessimistic conclusions were presented in this concept, justify the need to go to zero growth, ie the construction of production and consumption to the simple reproduction [5]. In the same year in Rio de Janeiro was held UN conference on the issue of environment and development, which adopted the «Agenda for the XXI century», which announced a new concept of development that takes into consideration economic, environmental and social problems of mankind, that the concept of sustainable development. Under this concept of economic growth should be achieved by using less material and energy intensive technologies distribution of global wealth should occur more fairly, and the environmental situation should not deteriorate [6].

CONCLUSION

Strengthening economic impact of humanity on the planetary ecosystem is the cause of the current global environmental crisis, which reduces the level of organization of the biosphere. Irrational nature only strengthens violation of its self-regulatory capability.

Therefore we must abandon antroposenetrychno consumer relationship of humanity to nature and to continue to seek ways to harmonize.

A retrospective review of the views of representatives of world economic thought on the use of natural resources and the isolation of the environmental component of the economy, shows their study start of the achievements of science and environmental issues as based on anthropocentrism and examined only prerequisites for achieving economic equilibrium in the economic system. It should be noting that the main drawback of classical economists in the study of relations «nature-society-economy» is the interpretation of natural wealth as «free gifts of nature».

Our view that the merit of Keynesian and neo-Keynesian economic schools is the rationale for government intervention in the economy to eliminate the «drawbacks» of the market, particularly in solving environmental and economic problems.

Under conditions of deepening of economic crisis in Ukraine, the environmental component requiring primary attention. However, in terms of ruthless exploitation of natural capital and quality of the environment, the environmental component takes a secondary place. This is why studies in the direction of economic research should focus on the fact that what «environmental cost» been paid for these studies. In this context, environmental sustainable development should be the main principle of economic development.

In addition, to score balanced economic development should be diversified statistical information base. This will enable to assess the limitations of nature for natural capital and ensure an effective system of environmental monitoring.

References

1. Історія економічних учень: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – У 2-х частинах. – К.: Знання-Прес, 2004-2006
2. Экология. В 2-х томах / Ю. Одум. – М.: Мир, 1986. Т.1 – 328с.; Т.2 – 376 с.
3. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку: пер. з англ. [текст] / Г. Дейлі. – К.: Інтелсфера, 2002. – 234 с.
4. Nicholas Georgescu-Roegen / The Entropy Law and the Economic Process [текст] / Georgescu-Roegen Nicholas – Cambridge: Harvard University Press, 1971. – 137 p. (DOI: 10.4159).
5. Meadows D.L. / Alternatives to growth-I: a search for sustainable futures: papers adapted [текст] / D.L. Meadows – Cambridge: Ballinger Publisher, 1977. – 309 p.
6. Ляменков А.К. Глобальные проблемы и концепция устойчивого развития человеческой цивилизации на современном этапе (экономические аспекты) [Електронний ресурс] / А.К. Ляменков // Електронний журнал «Исследовано в России». – 2001. – №1-4. – (1287-1302) – с. 1289. – Режим доступа: <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2001/119.pdf>
7. Кейнс Дж.М. / Общая теория занятости процента и денег / [Електронний ресурс] / Дж.М. Кейнс – Режим доступа: http://royallib.com/book/keyns_d/obshchaya_teoriya_zanyatosti_protsenta_i_dene_g.html 1996р. с.492
8. Доповідь комісії «Доповідь комісії «Наше спільне майбутнє»» [Електронний ресурс] // Організація об'єднаних націй: [сайт]. – Режим доступа: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>.

БАЛЕЦЬКА

Зоя Володимирівна
Rysaja@ukr.net

УДК 658.310.9: 658.336

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗЕД

STRATEGIC DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCE POTENTIAL OF SMALL BUSINESSES IN TERMS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES

студент Одеського національного політехнічного університету

У даній статті розглянуті проблеми забезпечення стратегічного розвитку кадрового потенціалу малих підприємств в Україні. Виявлено тенденції та передумови активізації діяльності малих підприємств країни в цілому, та, зокрема, в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Представлено стратегічні напрямки дії щодо управління людськими ресурсами малих підприємств в умовах здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності, які мають в основі механізми мотивації персоналу до праці через систему стимулів.

В данной статье рассмотрены проблемы обеспечения стратегического развития кадрового потенциала малых предприятий в Украине. Выявлены тенденции и предпосылки активизации деятельности малых предприятий страны в целом и, в частности, в сфере внешнеэкономической деятельности. Представлены стратегические направления управления человеческими ресурсами малых предприятий в условиях осуществления ими внешнеэкономической деятельности, которые основаны на механизмах мотивации персонала к труду через систему стимулов.

This research paper deals with the problem of ensuring strategic development of human resource potential of small businesses in Ukraine. The trends and background of the activization of small businesses as a whole, and in the field of foreign economic activities in particular are identified. Strategic lines of action on human resources management of small businesses in their foreign economic activities are presented, which are based on the mechanisms of motivation to work through incentives.

Ключові слова: *мале підприємство, зовнішньоекономічна діяльність, персонал, трудовий потенціал, конкурентоспроможність*

Ключевые слова: *малое предприятие, внешнеэкономическая деятельность, персонал, трудовой потенциал, конкурентоспособность*

Keywords: *small business, foreign economic activities, human resource potential, personnel, labour potential, competitiveness*

ПРОБЛЕМА ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

За сучасних умов воєнного конфлікту на сході України, значного руйнування та пошкодження промислових об'єктів та інфраструктури, країна зазнала суттєвих втрат експортного потенціалу, суттєво скоротилось внутрішнє споживання, зростає безробіття (що значною мірою обумовлене зростанням конкуренції на ринку праці з боку внутрішньо переміщених осіб). Водночас, процес структурних та інноваційних трансформацій в економіці України, який мав стати основою для переходу економіки країни на траєкторію сталого суспільно-економічного розвитку, не набув на даний момент всеохоплюючого характеру, і по сьогодні досить відчутною є обумовленість розвитку ринків країни тенденціями розвитку передусім великих підприємств, що має та матиме негативні довгострокові соціально-економічні наслідки у випадку стримування економічного зростання найвпливовіших вітчизняних олігополіс-

тичних утворень.

За цих умов перспективи подальшого економічного розвитку України тісно пов'язані з формуванням інвестиційно-підприємницького клімату, який обумовлює можливості розвитку підприємств малого бізнесу, оскільки саме вони, не лише реалізуючи власні товари та послуги на внутрішньому ринку, але й здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД), створюють додаткові робочі місця, формують конкурентне середовище у сфері підприємництва та на ринку праці, протидіють монополії на внутрішньому ринку та в зовнішній торгівлі, поліпшують та диверсифікують товарну структуру, сприяють структурній перебудові та розвитку економіки України.

Необхідність диверсифікації джерел розвитку економіки країни пов'язане зі стимулюванням діяльності малого бізнесу на внутрішніх ринках і посиленням їх експортного потенціалу [2]. Базовою ж конкурентною перевагою будь-якого підприємства,

зокрема – малого підприємства в сфері ЗЕД, в сучасних умовах господарювання є наявність конкурентоспроможного персоналу [1; 6; 7], орієнтованого на виконання конкретних виробничих завдань, що володіє необхідним набором компетенцій, високою самоорганізацією, внутрішньою мотивацією [3; 9].

У цьому контексті актуалізується також проблематика стратегічного управління людським потенціалом як основним елементом досягнення довгострокових конкурентних переваг підприємств [8]. Особливого розгляду вимагає питання з'ясування ролі, значення та основних елементів стратегії та політики управління кадровим потенціалом в діяльності малого підприємства. Тому постійний розвиток кадрового потенціалу є ключовим завданням менеджменту сучасних малих підприємств і відповідно потребує належного наукового супроводу.

Аналіз досліджень і публікацій

Питання формування кадрового потенціалу підприємств, забезпечення його конкурентоспроможності в сучасних умовах, досить широко представлені в сучасній науковій публіцистиці. Зокрема, зазначеним питанням присвячені праці таких зарубіжних і вітчизняних учених: Е. Гітмана, М. Портера, Е. Тоффлера, Р. Фатхудинова, О. Амосова, Д. Богині, О. Грішньої, І. Грузіної, А. Колота, В. Куценка, Е. Лібанової, В. Нижник, Ю. Нікітіна, І. Цветкової та ін. Проблема стимулювання розвитку кадрового потенціалу підприємств на стратегічному рівні є об'єктом дослідження визнаних вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як П. Друкер, С. Ілляшенко, В. Лефевр, Р. Фатхутдинов та ін.

В останні роки опубліковано ряд наукових праць, що стосуються тенденцій розвитку та зовнішньоекономічних аспектів діяльності малих підприємств. Так, цим проблемам присвячені роботи як вітчизняних (Д. Бабича, О. Білоруса, С. Біляцького, А. Бурляй, В. Величко, З. Варналія, О. Гаврилюка, І. Єгорова, В. Інякіна, С. Карбовника) так і закордонних (Ф. Кауфмана, Я. Пташека, Г. Рексродта, Я. Стеча, Д. Уілсона, Р. Хельма, Д. Альдонаса, С. Хаймера,

С. Лолла, Т. Озави, А. Солтеса та ін.) дослідників.

Вивчення й узагальнення наукових праць засвідчує, що чимало питань стосовно розвитку персоналу недостатньо досліджені та розроблені. У процесі дослідження вказаних проблем було виявлено потребу створення спроможних до реалізації на практиці стратегій стимулювання розвитку кадрового потенціалу малих підприємств в умовах ЗЕД, реалізації в межах даних стратегій задач, пов'язаних з введенням в дію, застосуванням, розвитком нововведень. Вказана потреба спонукає до проведення в даній статті додаткових досліджень стосовно стратегічного розвитку кадрового потенціалу малих підприємств в умовах ЗЕД.

МЕТА ДАНОЇ СТАТТІ полягає в обґрунтуванні необхідності стратегічного управління розвитком персоналу малих підприємств та формування стратегічних напрямів стимулювання розвитку кадрового потенціалу малих підприємств в умовах ЗЕД.

ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Під стратегічним управлінням розвитком кадрового потенціалу малого підприємства в умовах ЗЕД можна розуміти діяльність керівництва малого підприємства, спрямовану на виявлення, мотивацію і повне розкриття кадрового потенціалу співробітника, стимулювання його прояви при реалізації стратегічних цілей організації. Це дає можливість сформулювати суб'єктом управління стимули, якими можуть бути будь-які фактори впливу, які відповідають мотивам діяльності: матеріальні винагороди, модульна (гнучка) форма організації праці, преміювання за результатами роботи.

Аналізуючи активність малих підприємств в економіці України слід відзначити, що за період з 2013 по 2015 рр. спостерігалась тенденція до зменшення їх загальної кількості (рис. 1, складено автором за даними Держкомстату України [10]). Так, в 2013 році діяла найбільша кількість малих підприємств з початку десятиліття (373809 од.), в 2015 – на 12,3% менше (327815). За аналогічний період (2013-2015 рр.), кількість великих підприємств зменшилась на 35,8%, середніх – на 19,4%.

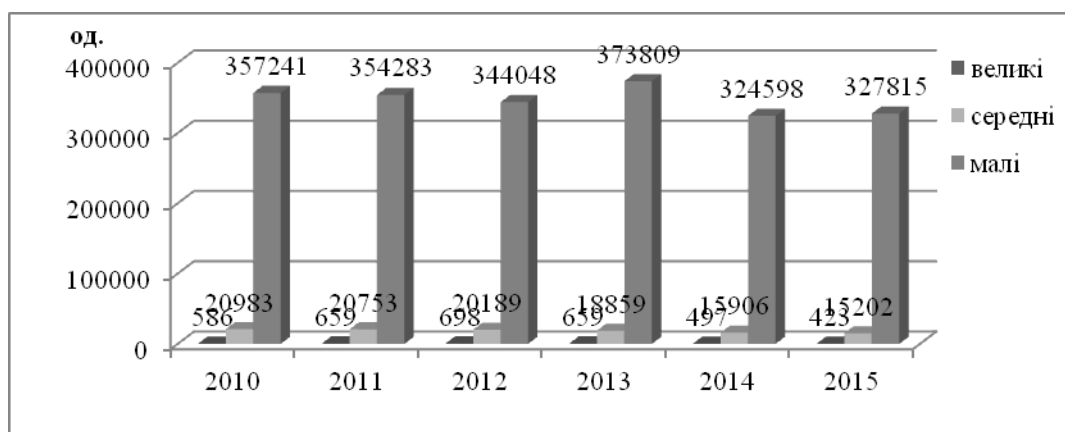

Рис. 1. Кількість суб'єктів господарювання в 2010-2015 рр. з розподілом за їх розмірами

На рис. 2 представлено динаміку кількості зайнятих та найманих працівників підприємств, з розподілом за розмірами цих підприємств (складено автором за даними Держкомстату України [10]). Дані свідчать про те, що кількість працівників малих підприємств стабільно скорочувалась та зменшилась з 2010 по 2015 рр. на 27,6%, за цей час кількість

працівників середніх підприємств скоротилась на 25,8%, великих – на 18,8%. Тобто, є тенденція до скорочення кількості працівників на малих підприємствах (у розрахунку на одне підприємство: кількість малих підприємств зменшилась в 2010-2015 році лише на 8,2%), більш виражена, ніж на середніх та великих.

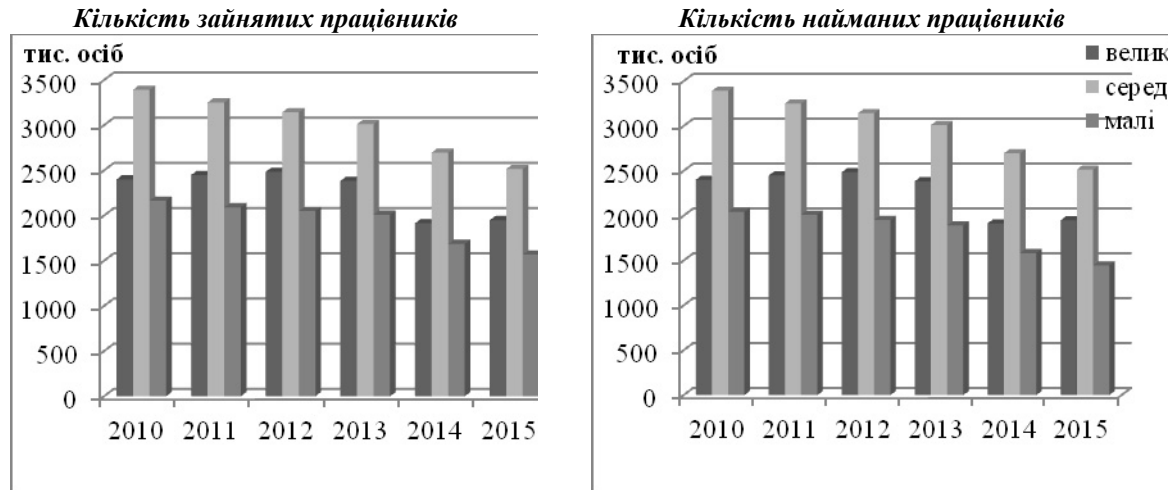

Рис. 2. Кількість зайнятих та найманих в 2010-2015 рр. працівників з розподілом за розмірами підприємств

Аналогічна тенденція вибудовується і при аналізі зміни кількості найманих працівників (рис. 2), можна констатувати, що скорочення персоналу на малих підприємствах відбувається за рахунок скорочення найманих працівників (на 39,7% в 2010-2015 рр. проти скорочення загальної кількості працюючих на малих підприємствах на 27,6%). В контексті виявлених тенденцій зміни залучення персоналу до роботи в малому бізнесі в Україні протягом останніх

років, важливим є їх порівняння з тенденціями зміни обсягів реалізованої продукції (рис.3, складено за даними Держкомстату [10]). Аналіз показав, що малі підприємства, попри суттєве зниження за аналізований період їх кількості (на 8,2%), та ще більш суттєве (на 27,6%) зниження кількості зайнятих працівників, показали зростання обсягів реалізації майже на 60%.

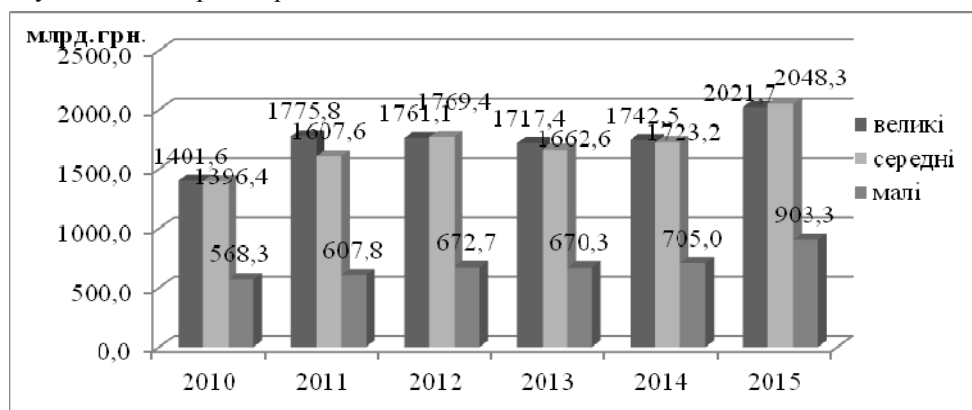

Рис. 3. Обсяг реалізованої в 2010-2015 рр. продукції з розподілом за розмірами підприємств

Очевидно, слід враховувати інфляційні процеси в країні, суттєву девальвацію національної валюти, що відбулась за останні роки, але вказана динаміка зростання реалізації (60%) є відчутно вищою, ніж на середніх (47%) та великих (44%) підприємствах. Це свідчить про більш динамічне зростання продуктивності персоналу малих підприємств, що обумовлює потребу подальшого стимулювання його розвитку.

На рис. 4 показано зміну обсягу витрат на персонал в 2010-2015 рр. з розподілом за розмірами

підприємств (складено автором за даними Держкомстату України [10]). Дані свідчать про те, що витрати на персонал малих підприємств протягом всього аналізованого періоду складали близько 60 млрд. грн. на рік, що складає, наприклад, в 2015 році 6,7% від обсягу реалізованої продукції (по середніх та великих – 7,9%), водночас, витрати на персонал середніх підприємств незначно зросли, великих – знизились.

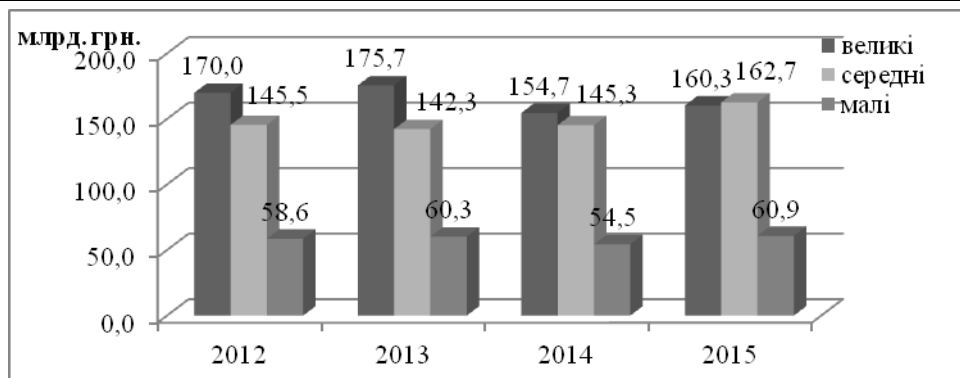

Рис. 4. Обсяг витрат на персонал в 2010-2015 рр. з розподілом за розмірами підприємств

Отже, власники малих підприємств, витрачаючи на персонал меншу частку відносно доходу, отримують більшу віддачу у вигляді зростання обсягів реалізації на одного працівника, отже – більш продуктивно використовують кадровий потенціал своїх підприємств.

Статистика України не передбачає системних спостережень за результатами зовнішньоекономічної діяльності малого бізнесу. Окрему, обмежену, інформацію щодо ЗЕД вітчизняних компаній можна отримати за даними статистики Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації [13]. Отримані дані показують досить низький рівень участі малих підприємств України в експортній діяльності: частка малих підприємств-експортерів у загальному обсязі реалізованої продукції підприємств: 2005 рік – 8,5%; 2008 рік – 7,0%; 2013 рік – 11,7%; частка експортованої продукції малих підприємств-експортерів у загальному обсязі реалізованої продукції цих підприємств: 2005 рік – 1,9%; 2008 рік – 3,5%; 2013 рік – 4,1%.

Експортна орієнтація малих підприємств є значно нижчою, ніж у великого бізнесу (47,5% в 2013 році – частка великих підприємств, що здійснюють експорт, 18,1 – частка експортованої продукції великих підприємств). Водночас, цікавою є динаміка зростання обсягів експортованої малими підприємствами продукції, з 2005 по 2013 рік вона показувала зростання в 2,16 рази проти падіння експорту продукції середніх підприємств за цей період на 13,5%, великих – на 4,2%. Попри зростання, за показником частки експортерів серед малих підприємств Україна поступається майже всім центрально- і східноєвропейським країнам, які є членами ЄС.

Загальновідомо [11; 12], що стратегія управління людськими ресурсами – одна з функціональних стратегій підприємств, підтвердження цьому – чітка практична взаємозв'язок стратегічних рішень по діяльності підприємства з системою управління людськими ресурсами, оскільки саме персонал підприємства є одночасно організатором і виконавцем усіх робіт, саме ця функціональна стратегія підприємства як одна з найважливіших, як показує практика сучасних західних підприємств, має реалізовуватись за наступними стратегічними напрямками: формування та використання кадрового потенціалу малого підприємства в умовах ЗЕД

відповідно до змін в умовах господарювання (переорієнтація на зовнішні ринки); набір і формування необхідних категорій персоналу; підготовку персоналу до відповідної професійної діяльності; належну оцінку і розвиток персоналу; постійний моніторинг безпеки праці; соціальну захищеність персоналу підприємств. Стратегія управління кадровим потенціалом сучасних малих підприємств в умовах ЗЕД має базуватись на певній концепції як системі теоретико-методологічних поглядів на розуміння і визначення сутності, змісту, цілей, завдань, критеріїв, принципів і методів управління людськими ресурсами [4; 5], а також на підходах до формування механізму її реалізації в конкретних умовах функціонування підприємств саме на зовнішніх ринках.

ВИСНОВКИ

В роботі актуалізовано необхідність розгляду людини як цінного ресурсу сучасного вітчизняного малого підприємства, а функції, які пов'язані з управлінням кадровим потенціалом, як основні завдання менеджменту. Виділяється аспект стратегічного розвитку кадрового потенціалу як основна рушійна сила вдосконалення системи управління людськими ресурсами. Мотивацію і стимулювання трудової активності персоналу малих підприємств в умовах ЗЕД необхідно розглядати як важливий фактор зростання продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва. При цьому важливо враховувати характерні особливості діяльності саме малих підприємств, які обумовлюють специфіку управління кадровим потенціалом цих підприємств.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ полягають у виявленні закономірностей застосування конкретних інструментів стимулювання ефективної реалізації кадрового потенціалу малих підприємств України в умовах ЗЕД і їх відображенні на конкретних показниках діяльності.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Управління персоналом / Л.В. Балабанова, О. В. Сардак – К.: Центр учбової літератури. – 2011. – С. 391-417.
2. Варналій З.С. Мале підприємство: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302 с.

3. Висоцький О. Малий бізнес стане компетентнішим або зникне / О. Висоцький // Власний бізнес. – 2012. – № 6–7. – С. 66–67.
4. Дмитренко Г.А. Стратегический менеджмент: целевое управление персоналом организаций: учеб. пособ. / Г.А. Дмитренко. – 2-е изд., испр. – К.: МАУП, 2002. – 344 с.
5. Дороніна М.С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства: монографія / М.С. Дороніна. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 432 с.
6. Журавлев П.В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников: монография / П.В. Журавлев, М.Н. Кулапов, С.А. Сухарев. – М.: Изд-во Рос. экон. акад. – Екатеринбург: Изд-во "Деловая книга", 1998. – 232 с.
7. Карпов А. Инновационная HR-политика компании-лидера / А. Карпов // Менеджер по персоналу. – 2011. – № 12. – С. 34–46.
8. Мазилкина Е.И. Основы управления конкурентоспособностью / Е.И. Мазилкина. – М.: «Прогресс», 2008 – 187 с.
9. Пекменов Р. Секрети поетапного перетворення бізнесу для керівників / Р. Пекменов // Власний бізнес. – 2013. – № 73. – С. 37
10. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірам / дані Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm
11. D. Acemoglu, F.A. Gallego, J.A. Robinson (2014). Institutions, Human Capital and Development. Annual Review of Economics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.mit.edu/files/9940>
12. E. Hanushek, L. Woessmann. 2015. The Knowledge Capital of Nations: Education and the Economics of Growth. Cambridge, MA: MIT Press.
13. Ukraine (2013) Enterprise Surveys [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/ukraine>